

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: **«Відносини Україна – НАТО: еволюція та
сучасний стан»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи УК-41
Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Козачок Дар'я Михайлівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.ekon.н., доц. Сідоров М.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.ekon.н., доц. Коваленко Р.С.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

**світової політики, дипломатії та
туристичного бізнесу**

Доц. Парфіненко А.Ю.

“ ” 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Козачок Дар'я Михайлівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

**1. Тема роботи «Відносини Україна - НАТО: еволюція
та сучасний стан»**

керівник роботи Сідоров Михайло Вадимович к.еко.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02».05.2025 № 4001-5/869

2. Строк подання студентом роботи 10.06.2025 р.

2. Перелік питань, які потрібно розробити

Дослідити джерельну та наукову базу роботи; вивчити понятійно-категоріальний апарат дослідження; описати становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр.; охарактеризувати етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр.; проаналізувати

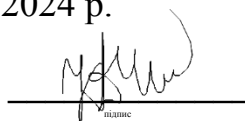
участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу; висвітлити курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
	Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження
	Розділ 2. Еволюція відносин України та НАТО в 2004–2025 рр.

5. Дата видачі завдання 03.12.2024 р.

Студент

підпис

Д. М. Козачок
ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

М. В. Сідоров
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Козачок Д. М. Відносини Україна – НАТО: еволюція та сучасний стан

Робота присвячена аналізу еволюції та сучасного стану відносин між Україною та НАТО. Досліджено джерельну та наукову базу роботи. Вивчено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Описано становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр. Охарактеризовано етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр. Проаналізовано участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу. Висвітлено курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО. Робота базується на актуальних даних станом на червень 2025 року, відображаючи вплив поточних геополітичних реалій на партнерство.

Ключові слова: НАТО, Україна, євроатлантична інтеграція, миротворчі місії, геополітичні виклики, безпека.

ANNOTATION

Kozachok D. Ukraine – NATO Relations: Evolution and Current State

The study explores the evolution and current state of Ukraine-NATO relations. It examines the foundational and scholarly resources underpinning the research, delves into the conceptual framework, and traces the development of Ukraine's engagement with NATO from 1991 to 2004. The analysis covers the stages and distinctive features of this partnership from 2004 to 2025, including Ukraine's participation in NATO-led peacekeeping missions. The paper highlights Ukraine's pursuit of Euro-Atlantic integration and the prospects for future collaboration. Drawing on up-to-date data as of June 2025, it reflects the impact of contemporary geopolitical dynamics on this partnership.

Keywords: NATO, Ukraine, Euro-Atlantic integration, peacekeeping missions, geopolitical challenges, security

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження

- 1.1. Джерельна та наукова база роботи
- 1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження
- 1.3. Становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр

Розділ 2. Еволюція відносин України та НАТО в 2004–2025 рр.

- 2.1. Етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр.
- 2.2. Участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу
- 2.3. Курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО

Висновок

Список використаних джерел

ВСТУП

Актуальність даної *теми* полягає в тому, що з моменту здобуття незалежності Україна поступово розвивала співпрацю з Альянсом, що набуло особливої важливості після 2014 року, коли країна зіткнулася з військовою агресією Російської Федерації. Інтенсифікація співпраці, ухвалення стратегічного курсу на вступ до НАТО та поточна повномасштабна війна зумовлюють необхідність детального аналізу еволюції цих відносин, їхнього сучасного стану та перспектив. Дослідження цього питання має важливе значення для оцінки ефективності політики національної безпеки України та визначення можливих напрямів подальшої інтеграції у систему колективної безпеки.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Тема відносин між Україною та НАТО широко висвітлена у працях українських та зарубіжних дослідників. Серед них слід відзначити роботи вітчизняних аналітиків, таких як Г. Перепелиця [6], О. Литвиненко [71], В. Горбулін [72], І. Тодоров [51; 52], О. Мельник [37], С. Телешун, які досліджували питання євроатлантичної інтеграції та її вплив на національну безпеку України. У міжнародній літературі значний внесок у вивчення проблематики зробили С. Пайфер [62], Д. Юнкерс [77], З. Бжежинський [58] та інші. Водночас, через динамічний розвиток міжнародної ситуації, багато аспектів потребують додаткового аналізу, особливо в контексті сучасної війни та оновленої політики Альянсу щодо України.

Об'єкт дослідження – відносини між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО).

Предмет дослідження – особливості еволюції відносин, їхні основні етапи, інституційні механізми співпраці, а також виклики та перспективи інтеграції України до Альянсу.

Мета дослідження – аналіз розвитку відносин між Україною та НАТО, оцінка їхнього поточного стану та визначення можливих сценаріїв подальшої інтеграції.

У процесі дослідження розв’язувалися такі **завдання**:

- дослідити джерельну та наукову базу роботи;
- вивчити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- описати становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр.;
- охарактеризувати етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр.;
- проаналізувати участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу;
- висвітлити курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО.

Методика дослідження: Робота виконувалася на основі загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, застосовано історичний метод (для аналізу еволюції відносин), системний аналіз (для дослідження механізмів співпраці), порівняльний метод (для оцінки досвіду інших країн у процесі інтеграції до НАТО) та прогностичний аналіз (для оцінки подальших перспектив взаємодії України з Альянсом).

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативно-правові акти України та НАТО, офіційні документи, зокрема «Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО (1997)», «Декларація Бухарестського саміту (2008)», «Стратегічна концепція НАТО (2022)», аналітичні матеріали провідних міжнародних дослідницьких центрів (RAND Corporation, Carnegie Endowment for International Peace). Також використано інформацію з офіційних сайтів НАТО, Міністерства оборони України, РНБО та матеріали періодичних видань.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 63

сторінок, включаючи 1 таблицю та 6 рисунків. Список використаних джерел містить 64 найменувань, з яких 38 є електронними публікаціями.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Джерельна та наукова база роботи

Співпраця НАТО з Україною, є цілком обґрунтованим і логічним. Наукову літературу з цієї тематики можна умовно поділити на дві категорії: загальні та спеціалізовані праці, які розглядаються за проблемно-хронологічним підходом. До першої групи належать дослідження, присвячені зовнішньополітичним аспектам України та міжнародним відносинам у контексті нової геополітичної ситуації. Варто виокремити праці таких українських дослідників, як О. Івченко, А. Гальчинський, І. Тодоров, С. Віднянський, Л. Чекаленко, А. Мартинов, Л. Алексієвець і С. Прийдун, М. Алексієвець та Я. Секо.

Серед узагальнюючих робіт, які аналізують розвиток зовнішньої політики України в умовах євроатлантичної інтеграції, особливо вирізняються дослідження В. Горбуліна, А. Зленка, О. Сивака, Л. Гайдукова, О. Ковальнової, Ю. Щербака, Ю. Макара, С. Жильцова та інших. Спільною рисою цих авторів є прагнення до об'єктивного аналізу зовнішньополітичного курсу України та аргументованого висвітлення процесу інтеграції до євроатлантичного простору.

Одним із основних джерел дослідження є офіційні документи НАТО та України – міжнародні договори, декларації, резолюції й угоди, що регламентують співпрацю між сторонами [2]. До ключових документів також належать Хартія про особливе партнерство 1997 року, План дій щодо членства, Річні національні програми та підсумкові декларації самітів НАТО.

Особливу увагу приділено українській нормативно-правовій базі, що регулює інтеграцію до євроатлантичних структур. Конституція України закріплює курс на членство в НАТО. Серед ключових документів – Закон

«Про національну безпеку», Воєнна доктрина, Стратегія національної безпеки, а також урядові постанови й укази Президента.

Звіти Генерального секретаря НАТО, висновки аналітичних установ, таких як Центр інформації та документації НАТО в Україні, Національний інститут стратегічних досліджень, Український інститут майбутнього, дозволили визначити ключові тенденції у відносинах, оцінити успіхи України у впровадженні реформ та виділити основні виклики, що стоять на шляху євроатлантичної інтеграції [29].

Наукові праці, монографії, статті провідних українських та міжнародних експертів у сфері міжнародних відносин, безпеки та євроатлантичної інтеграції забезпечили теоретичну основу дослідження.

У процесі дослідження відносин між Україною та НАТО ми визначили, що є законодавча база, яка регламентує зовнішньополітичний курс держави, її оборонну стратегію, механізми міжнародного співробітництва та інтеграційні процеси.

Далі це Конституція України, яка важлива у формуванні стратегічного курсу держави, зокрема щодо євроатлантичної інтеграції.

Наступними нормативним актом є Закон України «Про національну безпеку», який визначає основні засади державної політики у сфері безпеки та оборони. Він регламентує впровадження стандартів НАТО у сектор безпеки, реформування Збройних сил України та інших силових структур відповідно до принципів Альянсу [3].

Стратегія національної безпеки України, яка містить положення про розширення співробітництва з НАТО, посилення обороноздатності держави через впровадження стандартів Альянсу та поступову інтеграцію у систему колективної безпеки. Цей документ був використаний в роботі, бо він визначає основні напрямки державної політики у сфері безпеки та оборони, включаючи реформування військової сфери відповідно до принципів НАТО.

Серед важливих нормативних актів слід відзначити Укази Президента України, які регламентують стратегічні кроки щодо співпраці з НАТО.

Зокрема, низка указів стосується затвердження програм реформування оборонного сектору, адаптації національного законодавства до норм і стандартів НАТО, участі України у миротворчих місіях Альянсу, а також розширення співпраці у сфері кібербезпеки та оборонних технологій [55].

Також у правовому забезпеченні співробітництва з Альянсом не мало важливими є міжнародні угоди, укладені між Україною та НАТО.

Постанови Кабінету Міністрів України також входять в цей список. Вони регламентують впровадження євроатлантичних стандартів у різних секторах безпеки та оборони.

При дослідженні еволюції та сучасного стану відносин між Україною та НАТО я також використала аналітичні матеріали, які надають поглиблений аналіз політичних, безпекових та стратегічних аспектів співпраці.

Одним із ключових джерел аналітики є офіційні звіти та доповіді НАТО, зокрема оцінки Альянсу щодо партнерства з Україною, стратегічні концепції та плани дій.

Також використовуються аналітичні статті та дослідження, які опубліковані в спеціалізованих журналах з міжнародних відносин, безпекових студій та стратегічного аналізу. Вони дозволили простежити динаміку змін у політиці України щодо НАТО, особливо після 2014 року, та прогнозувати подальші кроки в розвитку партнерства [34].

Дослідження еволюції та сучасного стану відносин між Україною та НАТО ґрунтується на значному масиві наукових праць, які висвітлюють історичний розвиток партнерства, безпекові аспекти співпраці та перспективи інтеграції України до Альянсу. В роботі використовую інформацію з наукових праць Олександра Литвиненка, Олексія Мельника, Ганни Шелест та інших.

І звичайно, так як сучасний стан відносин України та НАТО широко висвітлюється у засобах масової інформації, зокрема в міжнародних агентствах Reuters, AP News, Financial Times. Ці джерела також були використані для отримання оперативної інформації про актуальні події та перспективи співпраці України з НАТО [15].

Отже, у процесі дослідження теми «Відносини між Україною та НАТО: еволюція та сучасний стан» використовується широкий спектр джерел, що дозволяє сформулювати комплексне бачення історичних передумов, етапів розвитку та сучасної динаміки співпраці України з Альянсом.

Ці використані джерела забезпечують всебічний аналіз еволюції відносин України та НАТО, виявлення основних тенденцій їх розвитку та оцінку сучасного стану партнерства, що є необхідним для формування обґрунтованих висновків і прогнозів щодо подальшої євроатлантичної інтеграції України.

Відносини між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) формувалися в межах складної геополітичної динаміки, з огляду на внутрішні політичні процеси в Україні, а також зовнішньополітичні виклики, передусім – безпекову загрозу з боку Російської Федерації. Вперше офіційні контакти між Україною та НАТО були встановлені у 1991 році, коли Україна приєдналася до новоствореної Ради Північноатлантичного співробітництва (РПАС), яка згодом була трансформована у Євроатлантичну раду партнерства (ЄАРП).

Важливо, що це приєднання стало першою спробою України заявити про свою зовнішньополітичну суб'єктність у новому багатосторонньому форматі. Участь у засіданнях РПАС, а пізніше – ЄАРП, надала українським дипломатам та експертам можливість включитися у процеси формування нової архітектури безпеки в Європі [25; 43].

Наступним етапом правового оформлення відносин стало приєднання України у 1994 році до Програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ). Відповідний документ – рамкова угода ПЗМ – був підписаний 8 лютого 1994 року та став основою для започаткування практичної взаємодії між Україною та НАТО, зокрема у військовій сфері, галузі демократичного контролю над Збройними силами, цивільного врядування, стратегічного планування оборони, а також реагування на надзвичайні ситуації.

ПЗМ створила платформу для поступової трансформації сектора безпеки та оборони України відповідно до стандартів НАТО. Саме в межах цієї програми почалося активне залучення українських військовослужбовців до спільних навчань, тренувань та миротворчих місій, зокрема у Боснії і Герцеговині, Косово та пізніше – в Афганістані [25; 43].

Участь у Програмі «Партнерство заради миру» дозволила Україні не лише адаптувати свій законодавчий та військовий апарат до євроатлантичних стандартів, а й створити необхідну нормативну базу для розширення співпраці в рамках більш амбітних ініціатив, таких як Хартія про особливе партнерство (1997) та План дій Україна – НАТО (2002) [9].

У 1997 році між Україною та НАТО було підписано Хартію про особливе партнерство, яка стала важливим етапом у правовому та інституційному закріпленні співпраці. Підписання цього документа відбулося 9 липня 1997 року в Мадриді під час саміту НАТО, що стало підтвердженням поглиблення стратегічного діалогу між сторонами. Хартія започаткувала створення Комісії Україна – НАТО (КУН), яка на довгі роки стала центральним механізмом координації двосторонніх відносин. Окрім загальних політичних принципів, Хартія закріпила прагнення сторін до зміцнення євроатлантичної безпеки шляхом взаємодії, діалогу, обміну інформацією та координації зусиль у таких сферах, як запобігання конфліктам, управління кризами, стабілізація після конфліктів, а також забезпечення енергетичної безпеки.

Також важливо зазначити, що у межах імплементації Хартії розпочалась робота над щорічними Цільовими планами партнерства, які містили перелік конкретних реформ, що мали бути впроваджені Україною для наближення до стандартів НАТО [9; 36].

На початку 2000-х років інституційна архітектура співпраці між Україною та НАТО зазнала якісного вдосконалення, що було зумовлено послідовним прагненням України до поглиблення євроатлантичної інтеграції. Ключовим кроком у цьому напрямі стало запровадження у 2002 році Плану дій Україна – НАТО, ухваленого на засіданні Комісії Україна – НАТО у Празі.

Цей документ мав статус двостороннього політичного інструменту, який деталізував механізми досягнення стратегічної мети – вступу до Альянсу.

Цей період у відносинах Україна – НАТО відзначився неоднозначністю, оскільки в політичному сенсі Україна публічно декларувала відсутність наміру вступати до Альянсу, але на практиці залишалась учасником багатьох натівських програм і механізмів. Однак, відмова від євроатлантичного курсу призвела до уповільнення темпів реформ, втрати мотивації серед військово-політичного керівництва та зростання впливу Росії на стратегічні рішення України [36].

Після Революції Гідності 2014 року, анексії Криму та початку збройної агресії Російської Федерації, Україна кардинально змінила стратегічний курс. У 2017 році Верховна Рада України ухвалила зміни до законодавства, якими стратегічною метою державної політики було визначено вступ до НАТО. А далі в 2019 році відповідні зміни були внесені до Конституції України, де було закріплено прагнення до повноправного членства в Альянсі як державну мету (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Трансформація зовнішньополітичного вектора України: шлях до НАТО

Складено автором за матеріалами: [28]

Ці кроки відображають послідовну інтеграцію України в євроатлантичний простір, що підкріплюється практичною співпрацею з НАТО, зокрема через програми військової модернізації та спільні навчання

[57]. Такий курс також сприяє зміцненню національної безпеки та наближенню до стандартів демократичного врядування.

Юридично-інституційне оформлення відносин отримало новий імпульс у 2020 році, коли Україна здобула статус партнера з розширеними можливостями НАТО. Це дозволило Україні брати участь у ширшому колі навчань, консультацій, обміну інформацією та підвищити рівень оперативної сумісності з країнами-членами Альянсу.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

У контексті теми «Відносини Україна – НАТО: еволюція та сучасний стан» доцільно зосередитися на визначенні таких основоположних категорій, як «Північноатлантичний альянс (НАТО)», «Євроатлантична інтеграція України», «Стратегічне партнерство», «Міжнародна безпека» та «Членство в НАТО», «Геополітика», «План дій щодо членства (ПДЧ)», «Національна безпека України». Їх точне визначення дозволило нам сформулювати теоретичну базу для подальшого аналізу динаміки співпраці України з Альянсом, а також оцінки сучасного етапу взаємовідносин.

Організація Північноатлантичного договору – одна з найвпливовіших міжнародних структур у світі. Це військово-політичний союз, до якого входять 32 держави з Європи та Північної Америки, що спільно працюють у сфері оборони та забезпечення безпеки [19]. Створена у 1949 році з ініціативи США разом із європейськими союзниками для захисту Західного світу від потенційної агресії з боку Радянського Союзу, ця організація протягом наступних шістдесяти років зазнавала значних трансформацій. НАТО поступово взяла на себе як політичні, так і військові завдання [53].

Робоча структура НАТО є багаторівневою системою, що поєднує політичні та військові інституції держав-членів Альянсу для забезпечення колективної безпеки, ефективного ухвалення рішень та реагування на сучасні виклики. В основі цієї структури лежить принцип колективної

відповідальності, де кожна з країн-членів бере участь у процесі формування політики та реалізації оборонної стратегії (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Інституційна структура політичних і військових органів НАТО [19]

Утворення Північноатлантичного альянсу та підписання відповідної угоди стали прямим наслідком змін, що відбулися у світі після завершення Другої світової війни. Побойовання щодо можливого реваншизму в повоєнній Німеччині, а згодом стало посиленням агресивної зовнішньої політики Радянського Союзу, змусили США та країни Європи шукати нову систему колективної безпеки для західного світу. Першим кроком на цьому шляху стала зустріч представників Бельгії, Великої Британії, Люксембургу, Нідерландів і Франції, яка відбулася 4 березня 1948 року в Брюсселі. Під час неї було розглянуто англо-французьку ініціативу щодо укладення договору про взаємну підтримку. У результаті, 17 березня 1948 року було підписано Брюссельський договір, метою якого була спільна оборона від потенційної німецької загрози та військове співробітництво в умовах можливого радянського наступу [52].

Від моменту заснування НАТО його склад зростав – від початкових 12 держав-членів до 32 країн на 2025 рік (рис.1.3).

БЕЛЬГІЯ (1949)	ФРАНЦІЯ (1949)	ЛИТВА (2004)
ДАНІЯ (1949)	ГРЕЦІЯ (1952)	РУМУНІЯ (2004)
ІСЛАНДІЯ (1949)	ТУРЕЧЧИНА (1952)	СЛОВАЧЧИНА (2004)
ІТАЛІЯ (1949)	НІМЕЧЧИНА (1955)	СЛОВЕНІЯ (2004)
КАНАДА (1949)	ІСПАНІЯ (1982)	АЛБАНІЯ (2009)
ЛЮКСЕМБУРГ (1949)	ПОЛЬЩА (1999)	ХОРВАТІЯ (2009)
НІДЕРЛАНДИ (1949)	УГОРЩИНА (1999)	ЧОРНОГОРІЯ (2017)
НОРВЕГІЯ (1949)	ЧЕХІЯ (1999)	ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ (2020)
ПОРТУГАЛІЯ (1949)	БОЛГАРІЯ (2004)	ФІНЛЯНДІЯ (2023)
СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО (1949)	ЕСТОНІЯ (2004)	ШВЕЦІЯ (2024)
США (1949)	ЛАТВІЯ (2004)	

Рис. 1.3. Склад країн-членів НАТО, 2025 р. [20]

Щодо забезпечення національної безпеки України, відбувається через реалізацію зваженої державної політики, що ґрунтується на затверджених у встановленому порядку доктринах, концепціях, стратегіях та програмах у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших ключових сферах [38].

Євроатлантична інтеграція України – це єдино можливий стратегічний напрям розвитку України, що відповідає її національним інтересам та волі народу, який прагне остаточного повернення до європейської спільноти й прагне гарантувати гідне майбутнє в об'єднаній, демократичній та заможній Європі [44].

Стратегічне партнерство – це форма співпраці між двома або більше суб'єктами господарювання, яка ґрунтується не на жорстких зобов'язаннях, а на спільному усвідомленні взаємовигідних інтересів, підтримці один одного в рамках як урядових, так і неурядових структур, а також на узгодженні дій у разі виникнення кризових ситуацій. У вузькому сенсі стратегічне партнерство може мати прагматичну основу – спільна реалізація науково-технічних проєктів, організація рекламних кампаній або використання спільної інфраструктури [62].

Міжнародна безпека – це система міжнародних відносин, що базується на дотриманні всіма державами загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань та суперечок між ними за допомогою сили або погрози силою [39].

Що стосується членства в НАТО, усі країни-члени НАТО мають постійні представництва при політичній штаб-квартирі Альянсу в Брюсселі, очолювані послами, які представляють позицію свого уряду під час консультацій і прийняття рішень [19].

Дії щодо членства в НАТО (ПДЧ) – це офіційний механізм, створений у 1999 році, який допомагає країнам-кандидатам підготуватися до можливого вступу в Північноатлантичний альянс. Він не гарантує членство, але є важливим етапом на цьому шляху. Країни, які прагнуть стати членами НАТО, повинні дотримуватись основоположних принципів, закріплених у Вашингтонському договорі, зокрема поваги до демократії, особистої свободи та інших положень, зазначених у його преамбулі. Нові країни-члени НАТО мають забезпечити належне фінансування з державного бюджету, щоб бути спроможними виконувати всі зобов'язання, пов'язані з потенційним членством. У рамках національних програм країни-претенденти повинні створити відповідні структури для планування та реалізації оборонних витрат, які б відповідали визначеним пріоритетам у сфері безпеки. Також необхідно передбачити системи підготовки персоналу, щоб ознайомити його з процедурами та стандартами НАТО, що сприятиме ефективному залученню до діяльності Альянсу в майбутньому [7].

Зміни у глобальній та європейській системі безпеки зумовили ширше трактування поняття «загроза» [19]. Якщо раніше НАТО вдавалося до колективних дій виключно у разі збройної атаки на одну з держав-членів, то нині Альянс може реагувати і на загрози міжнародній безпеці, такі як геноцид, порушення прав людини чи недотримання режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Ці нові підходи були офіційно закріплені в оновленій стратегічній концепції НАТО, прийнятій на ювілейному саміті

23–24 квітня 1999 року. У документі підкреслювалося, що після закінчення «холодної війни» виникли нові перспективи – водночас більш позитивні, але й складні, з новими викликами та можливостями.

Попри те, що повномасштабна збройна агресія проти країн-членів НАТО тепер вважається малоймовірною, її ймовірність у довгостроковій перспективі не виключається. За оцінками членів Альянсу, загрозу безпеці продовжує становити широкий спектр як військових, так і невійськових ризиків, які часто важко передбачити. Це й нестабільність у самому євроатлантичному просторі та на його околицях, і ризик регіональних конфліктів, що можуть швидко переростати у серйозні кризи. Деякі країни регіону стикаються з глибокими економічними, соціальними та політичними труднощами. Етнічні чи релігійні конфлікти, територіальні суперечки, провал реформ, порушення прав людини або навіть розпад держав можуть стати джерелами локальної чи регіональної нестабільності.

1.3. Становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр.

Головна стратегічна мета НАТО як військовополітичного союзу полягає в забезпеченні безпеки держав-членів. Умовами її реалізації є досягнення, зміцнення та підтримка миру, стабільності та безпеки. У євроатлантичному просторі важливо не допустити перенесення загроз із інших частин світу. Одним із ключових пріоритетів України є гарантування миру, стабільності та захищеності як у безпосередньому геополітичному середовищі, так і на глобальному рівні. Спільність таких цінностей і прагнень формує підґрунтя для плідної співпраці між Україною та НАТО, а їхнє втілення створює умови для задоволення нагальних потреб держав і народів у соціально-економічному розвитку.

Інтерес України до розвитку та поглиблення партнерства з НАТО полягає, насамперед, в отриманні додаткових можливостей зміцнення

національної безпеки та наближення до країн, суспільства яких сповідують спільні з українськими громадянами цінності та мають вищі стандарти життя. Крім того, партнерство з НАТО забезпечує для України додаткові можливості (рис. 1.4):

Рис. 1.2 Перспективи партнерства України з НАТО

Складено автором за матеріалами: [44]

З перших років після здобуття незалежності Україна активно налагоджувала взаємини з європейськими та євроатлантичними структурами. У зовнішній політиці одним із головних національних пріоритетів стало встановлення стійких зв'язків, співпраці та партнерства з Організацією Північноатлантичного договору, яка й надалі залишається найвпливовішою глобальною системою колективної безпеки, що відіграє ключову роль у збереженні миру, гарантуванні стабільності та безпеки.

Доцільно виокремити основні етапи розвитку взаємодії між Україною та НАТО, які пройшли еволюцію від початкових форм співпраці до більш глибокої євроатлантичної інтеграції (табл. 1.1)

Таблиця 1.1.

Основні етапи розвитку взаємодії між Україною та НАТО

Перший етап (1991–1997)	Другий етап (1998–2000 рр.)	Третій етап (2001–2004 рр.)	Четвертий етап (2004–2009 рр.)	П'ятий етап (2010–2019 рр.)	Шостий етап (2019–2021 рр.)
Підготовчо-стартовий	Пошук нових форматів співпраці	Період коливань у політичних контактах	Пост-революційні відносини України з НАТО	Етап нейтралітету та поступового повернення до НАТО	Етап стратегічного партнерства з НАТО

Складено автором за матеріалами: [35]

Перший етап (1991–1997 рр.) – підготовчо-стартовий. У цей період відбувалося формування нормативно-правової бази, створення інституцій для співпраці, налагодження діалогу через візити й консультації, а також визначення концептуальних засад євроатлантичного вектора зовнішньої політики України [35].

У 1994 році Україна стала першою країною СНД, яка приєдналася до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ), що відкрило шлях до поглиблення співпраці у сфері безпеки та оборони. ПЗМ створила платформу для поступової трансформації сектора безпеки та оборони України відповідно до стандартів НАТО. У межах цієї програми почалося активне залучення українських військовослужбовців до спільних навчань, тренувань та миротворчих місій, зокрема у Боснії і Герцеговині, Косово та пізніше – в Афганістані.

У 1997 році між Україною та НАТО було підписано Хартію про особливе партнерство, яка започаткувала створення Комісії Україна – НАТО. Хартія мала значення не лише політичної декларації, але й юридичного інструменту, що визначав цілі, принципи та формати співпраці. У документі визнавалась суверенність, територіальна цілісність України та її право самостійно визначати свій зовнішньополітичний курс. Було закріплено прагнення сторін до зміцнення євроатлантичної безпеки шляхом взаємодії та діалогу [25].

Другий етап (1998–2000 рр.) – активізація політичного діалогу та пошук нових форматів співпраці в межах Ради євроатлантичного партнерства. Співпраця здійснювалася згідно з планом дій на 1998–2000 роки, що включав спільні заходи, освітні програми, семінари, конференції та інші форми взаємодії за окремими напрямками. [29]

На початку 2000-х років інституційна архітектура співпраці була поглиблена через запровадження у 2002 році Плану дій Україна – НАТО. Документ визначав стратегічні цілі щодо євроатлантичної інтеграції України, а також необхідні реформи у політичній, оборонній, економічній та безпековій сферах. План дій став прообразом майбутнього Плану дій щодо членства, хоча Україна його формально так і не отримала.

Третій етап (2001–2004 рр.) – період коливаль у політичних контактах, але з прагненням до конкретизації співпраці в межах Хартії про особливе партнерство. Взаємодія активізувалася до середини 2004 року, коли поступ України до НАТО тимчасово призупинився. [39]

У 2003 році Україна підтримала операцію США в Іраку, направивши в регіон свій миротворчий контингент. Це стало свідченням готовності України брати участь у міжнародних безпекових ініціативах та сприяло поглибленню співпраці з НАТО [47].

Отже, з моменту здобуття незалежності Україна послідовно та цілеспрямовано формувала стратегічні відносини з НАТО як з ключовим елементом євроатлантичної безпеки. Пройдено важливі етапи – від створення нормативної бази й перших форм співпраці до укладення Хартії про особливе партнерство та активізації спільних дій у безпековій сфері. Ми можемо побачити, що попри періодичні політичні коливання, Україна підтвердила свою прихильність до демократичних цінностей, міжнародного миру та готовність брати участь у глобальних безпекових ініціативах. А щодо еволюції взаємин із НАТО, стала відображенням прагнення України інтегруватися в європейську спільноту на засадах спільної безпеки, стабільності та партнерства.

Однак те, що відбулося в Україні після Помаранчевої революції, дає багато уроків. Помаранчева революція є частиною народної хвилі демократизації у Східній Європі. Політична нестабільність в Україні після революції була наслідком боротьби за владу між політичними групами, які поширювали ідеї Революції та демократичних перетворень.

НАТО не могло ігнорувати таку політичну нестабільність. Хоча новий український уряд забезпечив стабільний потік реформ, спрямованих на інтеграцію до НАТО, керівництво Альянсу було стурбоване політичною нестабільністю. Як підтвердження того, що імідж України постраждав, Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер заявив після зустрічі з новопризначеним прем'єр-міністром України Юрієм Єхануровим у жовтні 2005 року, що інтеграція України до НАТО має бути процесом, що базується на результатах, а не лише на подіях [57].

На жаль, велика помаранчева надія перетворилася на велике помаранчеве розчарування через незрілу поведінку політичної еліти, яка втратила шанс на подальший демократичний розвиток, а легітимність якої серед українського народу була значно підірвана [56].

Як наслідок, парламентські вибори у березні 2006 року перемогла опозиційна Партія регіонів України, очолювана головним опонентом Ющенка Віктором Януковичем, наступником Кучми. До призначення Януковича прем'єр-міністром 4 серпня 2006 року його партія відкрито виступала проти вступу України до НАТО, описуючи цей процес як незрозумілий поспіх.

РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА НАТО В 2004–2025 рр.

2.1. Етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр.

Як було зазначено в попередньому розділі, що 2004 рік став кінцем третього етапу формування міжнародних відносин між Україною і НАТО. Тож в цьому підрозділі я зазначу про всі ключові деталі їхнього розвитку.

Третій етап відносин Україна-НАТО характеризується змінною інтенсивністю політичних контактів, прагматичним, конкретним наповненням Хартії про особливе партнерство між Україною та Альянсом, висхідною динамікою до середини 2004 р., коли було згорнуто просування до НАТО. Тоді з Воєнної доктрини також було вилучено курс на НАТО, а пізніше Україна втратила можливість брати участь у Плані дій щодо членства (ПДЧ). Слід зазначити, що згадана ситуація сталася влітку 2004 року, а вже восени країна переживала перший Майдан [7].

Слід зазначити, що після здобуття Україною незалежності, перебуваючи в стані реформ, вона була приречена на постійні корективи у своїй зовнішній політиці. Проте навіть у такій ситуації рух до НАТО не припинився. На початку 2000 року у відносинах України з Північноатлантичним альянсом відбулися знакові події. Наприклад, уперше за півстолітню історію НАТО члени Політичної ради на чолі з Генеральним секретарем лордом Дж. Робертсоном прибули з офіційним візитом для зміцнення особливого партнерства між Україною та НАТО та розробки нової концепції двосторонніх відносин на майбутнє, безпеки в євроатлантичному регіоні та євроатлантичного співробітництва у сфері безпеки в рамках миротворчих операцій на Балканах. У цьому плані виділимо 16-те засідання Комісії Україна-НАТО, яке відбулося в Києві 1 березня 2000 р. на рівні послів. Це був перший подібний захід в Україні та перша зустріч Альянсу НАТО за межами Альянсу. КУН визнає стратегічний характер відносин між НАТО та Україною

та схвалює послідовні зусилля нашої країни щодо розвитку тісніших зв'язків з Альянсом [45].

З метою удосконалення існуючої інформаційної бази та координації партнерських зусиль Верховна Рада України ратифікувала «Угоду між державами-учасниками Північноатлантичного договору та іншими державами-учасниками Програми ПЗМ про статус їхніх збройних сил і Додаткові протоколи» та Додаткові протоколи до «Договір про відкрите небо», зробивши важливий внесок у прозорість питань контролю над озброєннями та покращення раннього виявлення та відповідного управління кризою. У січні 2001 р. Президент України Л. Кучма затвердив Державну програму співробітництва України з НАТО на 2001–2004 рр. Такі програми співробітництва з Альянсом були доступні лише для держав, безпосередньо запрошених до членства в НАТО, що свідчило про особливий характер відносин між Україною та Північноатлантичним договором. Для сприяння реалізації визначених Програмою завдань створено Інститут національних координаторів співробітництва Україна-НАТО. Важливо зазначити, що координатори співпрацювали з Альянсом у відповідних галузях. Наступного року було створено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави та реалізації стратегічних завдань державної політики щодо входження до євроатлантичного простору.

Після Помаранчевої революції в Україні сподівання нового українського політичного керівництва на отримання членства в НАТО стали ближчими до реальності. 20 квітня 2005 року Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер заявив в інтерв'ю *Financial Times*, що «стандарти членства можуть бути виконані набагато легше урядом Ющенка, ніж колишнім урядом Кучми. Зміну ставлення НАТО до України можна пояснити зміною іміджу держави в очах Альянсу. Україна ніколи не була так близька до того, щоб її сприймали як союзника, як у 2005 році. Після 15 років напівзаходів та невдалих спроб Україна стала на шлях всеохопних реформ та євроатлантичної інтеграції.

Євроатлантичну інтеграцію було призупинено у зв'язку з політикою уряду, який очолив В. Янукович у 2006 р. і який повернув курс на зближення з Росією. Під час свого візиту до Брюсселю у 2006 р. він відмовився від приєднання до Плану дій щодо набуття Україною членства в НАТО. У свою чергу Росія вдалася до погроз у разі прагнення України вступити до НАТО. Зокрема міністр оборони Росії С. Іванов, під час візиту до Києва у грудні 2006 р., озвучив, що вступ України до НАТО матиме «негативні наслідки» для її відносин з Росією [39].

Росія бачила Україну чи то у Митному союзі чи Євразійському економічному союзі, який вона намагалася створити. У подальшому для України це матиме негативні наслідки, вона втратила можливість отримати гарантії незалежності. Закріпивши позаблоковий статус і розвернувши політику в бік Москви, В. Янукович, вже за часи свого президенства, остаточно підважив українську безпеку. Саме він підписав з російським Президентом Д. Медведєвим у 2010 р. Харківську угоду, яка продовжила присутність російських ВМС в Криму до 2042 року в обмін на поставку більш дешевого російського газу [39].

Завдяки агресивній політиці доля В. Януковича відома і закінчилася втечею з країни. Однак, своїми попередніми діями він дав Росії додаткові важелі впливу, що в результаті вилилися в окупацію Криму та війну на Сході. Позаблоковість України призвела до втрати територіальної цілісності внаслідок агресії з боку Росії. Ця ситуація показала безальтернативність євроатлантичного вибору, до якого Україна повернулася після Революції гідності. Президент П. Порошенко взяв курс на інтеграцію до НАТО та ЄС. Верховна рада ухвалила у 2014 р. закон про скасування позаблокового статусу України [9].

Четвертий етап (2004–2009 рр.) ознаменував постреволюційні відносини України з НАТО після Помаранчевої революції, які не набували очевидної послідовності. Під час саміту в Стамбулі 2004 року в Україні був найбільший шанс одержати «План дій щодо членства в НАТО», проте партнери

слідкували за українськими виборами й затягували, доказуючи доречність проведення демократичних виборів у нашій країні. В ході цього періоду сам Північноатлантичний альянс активно не займався пошуком нових членів, проте ввів політику «відкритих дверей» [32]. Загалом поняття безпеки в світовому просторі змінює свій зміст, тому що світ між 1991–2005 роками різко зазнав змін, взаємозалежність сильних країн та держав, що є слабшими, «третього світу» й «країн, які розвиваються» значно збільшилася.

Стосовно Росії, то вона суттєво впливала на нашу країну та складалося враження, що названий вплив зумовить формування Єдиного економічного простору, «погашення старих боргів за енергоносії та можливого створення газотранспортного консорціуму». Проте на виборах перемогу здобув Ющенко та підписання 20 квітня 2004 року парламентами України, Російської Федерації, Білорусі та Казахстану ЄП піддавалося сумніву. Натомість Захід докладав зусиль для того, щоб доказати Путіну, що Російська Федерація повинна дати згоду на вступ України в НАТО. 19 грудня 2008 року українська й американська сторони у м. Вашингтон підписали Хартію Україна-США, де мовилося про обов'язковий вступ України в НАТО: «Співпрацюючи в рамках Комісії Україна-НАТО, маємо на меті досягнення згоди стосовно структурованого плану щодо збільшення взаємосумісності та координації можливостей між Україною та НАТО, включаючи поглиблену підготовку та оснащення для Українських збройних сил» [15]

Важливо зазначити, що саме 2–4 квітня 2008 на Бухарестському саміті на рівні Глав держав та урядів держав-членів Північноатлантичної Ради одностайно було погоджено Декларацію, у якій Україну (поряд з Грузією) було запевнено у майбутньому отриманні членства у НАТО, проте через позицію Німеччини та Франції – відмовлено у приєднанні до Плану дій з набуття членства в НАТО. Сьогодні є всі підстави вважати, що рішення Бухарестського саміту було фатальною помилкою, і призвело в скорому часі до війни Росії в Грузії (2008) та в Україні в 2014 р. Бо наприклад, у 2009 році з метою протидії сучасним глобальним загрозам почалося формування нової

Стратегічної концепції НАТО, в якій значну увагу присвячується «вирішенню проблем і зміцненню практичної співпраці з Російською федерацією та активації роботи Ради Росія–НАТО», у той час як Україні на саміті в Страсбурзі-Кьолі вдруге відмовляють, декларуючи її обов'язкове членство у майбутньому [1].

«Саме так і виглядає визначена щодо нас назавжди політика гойдалки: якщо до влади в Україні приходить прозахідний політик, то Україну слід притримувати на віддалі, а якщо проросійський – то зваблювати наближенням. Важливо, щоб ані в першому, ані в другому випадку не дати нам шансів на повноправне членство. Зберегти для України статус-кво «країни поміж Росією та Заходом». Хоч офіційно про «буферні зони» вже начебто й не йдеться, бо часи цинічної геополітики вже начебто минули», – пише Ю. Андрухович [55].

П'ятий етап (2010–2019 рр.) – почався з того, що Віктор Янукович 2 квітня 2010 р. ліквідував міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО і національний центр з питань євроатлантичної інтеграції і реально підготовку до вступу у НАТО. А вже в липні Верховна Рада прийняла Закон «Про принципи внутрішньої та зовнішньої політики України», в якому чітко зазначалося, що «основним принципом зовнішньої політики країни є дотримання Україною політики позаблоковості, що означає неучасть у військово-політичних союзах» [11].

Янукович в 2012 р. підписав чергову серію документів, а саме Стратегію національної безпеки та Військову доктрину, їхня основна суть полягала в подальшій позаблоковості України на той час, але в Стратегії було визнано, що «заморожені» конфлікти біля кордонів з Україною, тобто Придністров'я, конфлікти на Чорноморсько-Каспійському регіоні тощо, несуть загрозу державній безпеці, а сама Україна залишається вразливою в економічному плані через свою залежність, послаблювалась роль України на міжнародній арені з виштовхуванням на периферію світової політики, де держава перебуватиме в «сірій зоні безпеки». Замість того, щоб не розпочинати

підготовку документу взагалі, Янукович спровокував бунт студентів, яких потім розігнали і розпочалась Революція Гідності, втеча Януковича з країни і зміна парадигми не заставила себе чекати, в подальшому всі економічні невдачі будуть пов'язуватися з ним, оскільки РФ напала на Україну.

Але вже в процесі підготовки російської інтервенції Янукович зайняв доволі чітку роль, оскільки з 2010 р. відбувався плановий розвал Збройних сил України. Янукович відмінив попередні досягнення з реорганізації ЗСУ. В 2006 р., за підтримки НАТО в структурах планування і управління Збройних сил було сформовано оперативне командування, яке завдяки миротворчим операціям останніх років під егідою НАТО отримало небувалий практичний досвід, Україна створила таким чином реальні війська з воєнним досвідом у складі миротворчих контингентів. Янукович фактично «обезголовлював» ЗСУ по всіх його структурах, тому скорочення загальної кількості персоналу та армії в цілому доповнювалося ліквідуваннями управлінських посад, які розроблялися згідно зі стандартами НАТО, що фактично дало більше волі і зробило абсолютно рівними «агентів впливу» з Росії у структурах Збройних сил часів президенства Януковича [17].

Лише після Революції Гідності та анексії Криму відбувається повернення до політики європейської та євроатлантичної інтеграції: 16 вересня 2014 року Європейський парламент синхронно з Верховною Радою України ратифікував Угоду про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, 23 грудня 2014 року Верховна Рада підтримала законопроект Президента України Петра Порошенка про відмову від позаблокового статусу [13]. Таким чином Україна затвердила юридично, що її національним інтересам відповідає інтеграція в європейський безпековий простір і поглиблення співпраці з Північноатлантичним альянсом з метою досягнення необхідних критеріїв як для набуття членства в НАТО, так і для забезпечення власної безпеки [2].

Країни-члени Північноатлантичного альянсу від самого початку підтримують Україну після анексії Криму Росією та її подальшою окупацією

частини Донбасу в 2014 р. Країни НАТО ніколи не визнавали і не визнають злочинну окупацію українських земель Росією, та засудили такі цілеспрямовані дії держави-агресора. Оскільки РФ мала мету дестабілізації ситуації на сході України із проведенням військового втручання і підтримкою російських бойовиків для подальшої ескалації, то Північноатлантичний альянс посилив свою підтримку України для розбудови безпекових і оборонних спроможностей нашої держави [29].

Після обрання П. Порошенка новим президентом, український народ почав реорганізовувати Збройні сили. Це період, під час якого динамічні умови ХХІ ст. протиставили нові виклики для НАТО й України, світ, в котрому умовні, проте неоголошені війни, які дестабілізують цілі регіони, а також небезпека знищення державної влади посилювалися й зачепили нашу державу більше, аніж це було протягом усієї її незалежності. Північноатлантичний альянс теж покращує свою політику, віднині вона спрямована «від безпеки країн, до безпеки людей, до безпеки особистості. В цей період український народ почав реорганізовувати Збройні сили. ». А 2019 року курс на НАТО визначено в Конституції України [29].

В 2014 році під час Уельського саміту держави-члени Альянсу створили 5 Цільових фондів з метою допомоги Україні у п'яти галузях: командування, контроль, зв'язок та комп'ютерні комунікації, логістика й стандартизація, кіберзахист, а 2015 року в галузі знешкодження саморобних вибухових пристроїв, а також боєприпасів. Названі проекти фінансують на державному рівні, сформовані в межах програми НАТО «Партнерство заради миру», вони сприяють розвитку воєнних і оборонних можливостей. Крім того, Альянс займається вирішенням власного питання, що тягнеться протягом багатьох років, відіграло важливу роль «припинити зменшувати фінансування організації та починати більше виділяти коштів на оборону, уряди країн-членів Альянсу зобов'язувалися покращити обороноздатність індивідуально для своїх країн» [33].

Завдяки посиленню співпраці у 2014 р., відносини Україна – НАТО набули активних, широких, різнопланових, практичних рис і більш ефективних ознак у політичній, економічній, військовій, гуманітарній, екологічній та інших сферах. Науковці наголошують на особливу важливість партнерства України та НАТО.

У 2017 р. Верховна Рада України прийняла закон, у якому стратегічною метою зовнішньої та безпекової політики країни визначено членство в НАТО. З того часу держава повернулася до Заходу з власними ґрунтовними вимогами на рівні законодавств, а саме вступом України до Північноатлантичного альянсу як головного з пріоритетів зовнішньої політики. 2017 року було внесено потрібні зміни до законів України «Про основи національної безпеки України» [15] та «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики» [11].

Шостий етап (2019–2021 рр.) – очікував відчинення декількох дверей для розвитку політики української нації, при цьому однастайність нації та громадянського суспільства має бути збережена, навіть якщо є альтернативні варіанти розвитку подій. Наголошуємо на важливій заяві українських вчених, що «Україна є не тільки споживачем, а й контрибутором європейської та глобальної безпеки». Дане твердження доказує місце України в Європі на геополітичній карті, тому що логічним є те, що Захід має зв'язки з РФ, яка є ядерною країною, що має непередбачуване керівництво, – через це Альянс мусить дотримуватися доволі обережної позиції, усвідомлюючи, з ким підтримує контакт. За технічними особливостями своїх Збройних сил Україна відставала та не мала належної підготовки до термінового вступу до Альянсу. Через це українські експерти закликали більше зосереджувати увагу на набуття Україною статусу головного союзника США, що є поза межами НАТО [55].

У 2020 р. Президент В. Зеленський ухвалив Стратегію національної безпеки України, яка стала основою розвитку «особливого партнерства між Україною і НАТО, маючи на меті вступ України до Альянсу». Цей документ

відображає пріоритети України в умовах триваючої збройної агресії з боку Російської Федерації, а також прагнення до інтеграції в євроатлантичний простір. Одним із ключових положень Стратегії стало визначення курсу на поглиблення «особливого партнерства між Україною і НАТО». Це партнерство передбачає не лише регулярні політичні консультації та взаємодію у сфері безпеки, але й поступове наближення стандартів Збройних Сил України до стандартів НАТО. Основною метою такого співробітництва проголошено вступ України до Альянсу [16].

Наприкінці 2021 р. Кремль висуває Заходу ультиматум, вимагаючи від США та НАТО гарантій безпеки, серед яких вивід військ з Східної Європи та відмова в членстві Україні та іншим пострадянським країнам. Таким чином, Москва демонструє свої геополітичні претензії на цей простір. У випадку відмови Росія погрожує «військово-технічною альтернативою» та навіть превентивним ядерним ударом. Ці погрози Кремль частково реалізував, розпочавши 24 лютого повномасштабне вторгнення в Україну.

Необхідність вступу України до НАТО як основний спосіб гарантування безпеки країни викристалізувалась в українському суспільстві після початку війни Росії в Україні у 2014 році. З того часу цю ідею стабільно підтримувала приблизно половина громадян. Напередодні повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року за членство України в Альянсі виступали 62% громадян, а вже за тиждень після початку повномасштабних воєнних дій рівень підтримки стрімко зріс до 76% [57].

Мадридський саміт НАТО наприкінці червня 2022 року не зробив відчутного прориву на шляху до членства України в Альянсі. Проте це, з огляду на ситуацію, було прогнозовано. Втім, для України наразі головне завдання - протистояти російській агресії. В цьому контексті саміт виявився позитивним. Альянс готовий повернутися до переговорів щодо механізму вступу України до НАТО після перемоги Києва [10].

Зі слів представників Альянсу, вони будуть допомагати Україні у ремонті її енергетичної інфраструктури і захисті її населення від ракетних атак.

Зазначають, що будуть продовжувати зміцнювати своє партнерство з Україною на шляху досягнення нею своїх євроатлантичних прагнень [31]. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг у своїх виступах неодноразово наголошує: війна Росії проти України стосується всіх. НАТО теж несе свої витрати – здебільшого фінансові, тоді як український народ платить найвищу ціну – людськими життями. Саме тому підтримка України є ключовою для безпеки всього Альянсу. Важливо чітко усвідомлювати суть цієї війни: Росія виступає агресором, а Україна – жертвою агресії, що має повне право на самооборону.

Можемо зробити висновок, що аналіз розвитку міжнародних відносин між Україною та НАТО демонструє складний, багатогранний та динамічний шлях, що проходив через періоди зближення, уповільнення та нових спроб інтеграції. Період з 2004 року, показав прагматичний характер співпраці, яка, попри зовнішні та внутрішньополітичні виклики, продовжувала розвиватися. Подальші події, включаючи Помаранчеву революцію, Революцію Гідності, агресію росії у 2014 році та повномасштабне вторгнення у 2022 році, остаточно окреслили безальтернативність євроатлантичного курсу України. Поступове зміцнення особливого партнерства з НАТО стало не лише питанням стратегічного вибору, а й життєво необхідним чинником забезпечення національної безпеки держави. Підтримка Альянсу, зокрема в оборонній, політичній та гуманітарній сферах, доводить, що Україна залишається важливим учасником системи європейської та глобальної безпеки.

2.2. Участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу

Залучення Збройних Сил України до миротворчих місій є пріоритетним напрямом, ефективне виконання якого позитивно впливає на підвищення

міжнародного іміджу України та сприяє поглибленню взаємодії з євроатлантичними та регіональними інституціями.

Участь України в міжнародних миротворчих місіях НАТО сприяє посиленню ролі нашої держави серед країн-учасниць Альянсу, зміцненню її позицій у ключових сферах діяльності НАТО, наповненню державної скарбниці, формуванню сприятливих умов для встановлення та розширення двосторонньої економічної взаємодії з відповідними державами, набуттю міжнародного досвіду та його застосуванню в покращенні правоохоронної системи України з метою підвищення її обороноздатності та професійного рівня, просуванню національних інтересів та зовнішньополітичних пріоритетів України, а також зміцненню глобальної безпеки.

Прийняття рішення стосовно характеру миротворчих операцій, ступеня участі України в операції, а також підготовки військ залежить переважно від законодавчого врегулювання цього питання, наявності консенсусу між гілками влади, що впливає на швидкість прийняття такого рішення та в кінцевому рахунку визначає ефективність усієї операції. Досягнення консенсусу повинне базуватися на взаємному розумінні важливості миротворчої діяльності держави, щоб у майбутньому не зашкодити міжнародному іміджу держави чи унеможливити отримання фінансової підтримки для реформування Збройних сил України [31]. Потребує уточнення процедура визначення завдань й обмежень діяльності українських миротворчих сил, а також їх взаємодії з іншими військовими формуваннями.

Україна – є однією із засновниць Організації Об'єднаних Націй, вступила у миротворчі операції лише після оголошення незалежності. Становлення нормативно-правової бази миротворчої діяльності України та Збройних Сил України розпочалося з прийняття Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року № 2538-XII «Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [40].

Основна мета співпраці України з НАТО у військовій сфері полягає у впровадженні теоретичного і практичного досвіду Альянсу, а також у залученні його підтримки для реформування Збройних сил України, підготовки військових підрозділів і відповідної інфраструктури для забезпечення ефективної взаємодії під час спільних миротворчих, пошукових та рятувальних операцій.

Щороку українські військовослужбовці активно долучаються до різноманітних заходів у межах Програми «Партнерство заради миру», серед яких [42].

Впродовж останніх років оборонний потенціал Альянсу істотно зріс, а його практичні навички в управлінні складними миротворчими місіями значно удосконалилися. Це насамперед також пов'язано з активною залученістю НАТО до врегулювання конфліктів, що виникли внаслідок воєнних дій, які супроводжували розпад колишньої Югославії.

Підхід України до участі в миротворчій діяльності як на території Європи, так і за її межами ґрунтується на відповідних нормативних актах Організації Об'єднаних Націй та ОБСЄ, а також на положеннях Хартії про особливе партнерство між Україною та Північноатлантичним альянсом.

Останнім часом значно посилюється вплив міжнародних інституцій, зокрема ООН та ОБСЄ, у сфері гарантування глобальної та регіональної безпеки. Водночас змінюється і значення НАТО, яке нині фактично залишається єдиною міжнародною організацією, що володіє реальними інструментами для підтримки миру на європейському континенті.

Попри те, що кожна миротворча місія пов'язана з високими ризиками для життя військовослужбовців, їхнє значення у загальній системі безпеки важко переоцінити. Унікальний бойовий і організаційний досвід, здобутий українськими військовими в гарячих точках світу, є незамінним джерелом професійного зростання та розвитку Збройних Сил України. Підрозділи, які брали участь у таких операціях, стали авангардом реформованої армії, своєрідними «осередками нового зразка сучасного українського війська».

Особливо це набуло актуальності на сьогоднішній час, коли українські військові, що пройшли миротворчі місії, відіграють ключову роль у підвищенні боєздатності, адаптації до стандартів НАТО та ефективному протистоянні зовнішній агресії від росії, продовжуючи формувати армію євроатлантичного типу [34].

Наші миротворці були задіяні у Косово, Іраку, Афганістані. Найбільшу чисельність українських військових було зафіксовано в Косово та Іраку – 1800 та 1660 осіб відповідно, тоді як участь у місії в Афганістані була символічною – лише 24 особи (рис. 2.1.). Це свідчить про активну роль України в окремих міжнародних миротворчих операціях, особливо в тих регіонах, де присутність миротворців мала вирішальне значення для стабілізації ситуації.

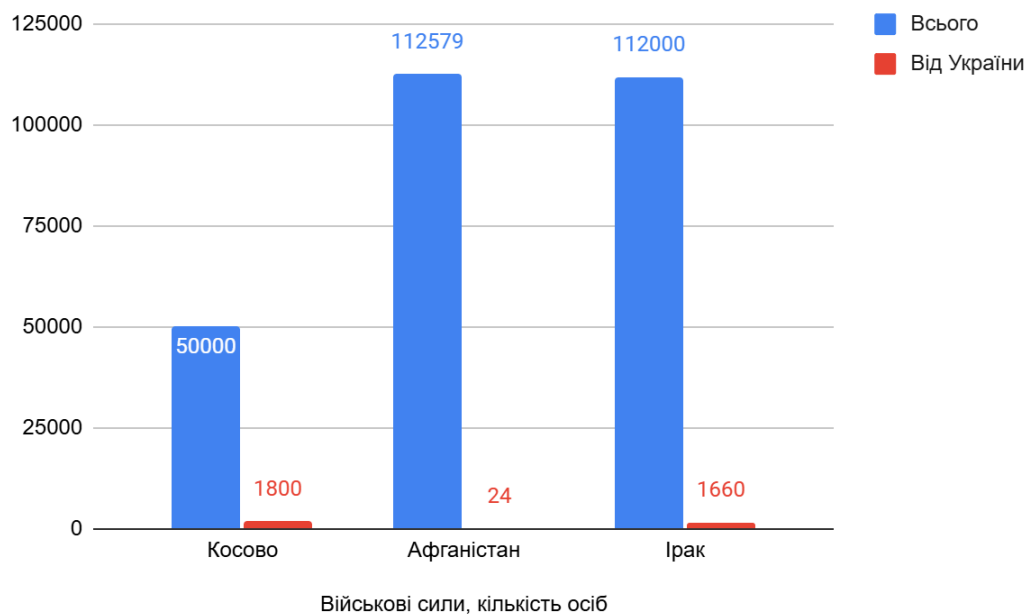

Рис. 2.1. Співвідношення загального та українського військового контингенту в миротворчих операціях НАТО

Зроблено автором за матеріалами: [38; 47; 53]

Україна була учасницею антитерористичних операцій «Активні зусилля» та «Океанський щит» [46]. На даному етапі український національний контингент та персонал також виконував завдання у складі місії НАТО

«Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан (Місія РП) та багатонаціональних сил КФОР у Косово, Республіка Сербія. Також варто зазначити, що ще у 1996 році Українські військовослужбовці взяли участь у миротворчій місії НАТО у Боснії та Герцеговині [22].

Нормативна база миротворчої діяльності України надалі формувалася через рішення Верховної Ради України, укази Глави держави та постанови Кабінету Міністрів України, які відповідали на нагальні виклики, пов'язані з конфліктами, і вимагали швидкого залучення українських миротворчих сил. До прикладу візьмемо грудень 1995 року, коли Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Щодо участі українського контингенту в операції багатонаціональних сил на території Боснії і Герцеговини», керуючись відповідним запрошенням згідно з резолюцією Ради Безпеки ООН від 15 грудня 1995 року та стратегічними інтересами нашої держави. Це була перша значуща миротворча місія, де Україна діяла спільно з НАТО [18].

Успішне проведення миротворчих операцій дозволило стабілізувати ситуацію в Боснії і Герцеговині, що дало старт процесу мирного відновлення країни. Державні інституції відновили свою роботу, поступово повернулося спокійне життя, тисячі біженців змогли повернутися до своїх домів, а важливі об'єкти інфраструктури почали відновлюватися. У грудні 2004 року НАТО передало відповідальність за подальше здійснення миротворчої місії в регіоні Європейському Союзу. Водночас Альянс продовжує підтримувати уряд Боснії і Герцеговини, надаючи допомогу у впровадженні реформ оборонного сектору, формуванні та розвитку національних збройних сил та інших важливих напрямках безпекової політики.

На сучасному етапі розвитку, активна участь України в міжнародних миротворчих операціях є важливим чинником формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені як нації, що послідовно й рішуче виступає за мир і стабільні, безконфліктні відносини. Миротворча діяльність України відіграє ключову роль у зміцненні взаємодії з євроатлантичними

структурами безпеки, що безпосередньо сприяє реалізації національних та політичних інтересів країни.

Доказом послідовної та цілеспрямованої позиції України в цій сфері є те, що з моменту здобуття незалежності, понад 30 тисяч українських військовослужбовців брали участь у миротворчих місіях по всьому світу. Протягом цього часу Україна здобула значний військовий і політичний досвід у проведенні миротворчих операцій, який, зокрема, яскраво проявився під час однієї з найбільших місій – в Іраку [42].

Головною метою цієї місії було сприяння Іраку в розбудові ефективного сектору безпеки шляхом навчання, оснащення та надання технічної підтримки місцевим силам безпеки. Основні зусилля місії були спрямовані на підготовку, консультаційний супровід і наставництво керівного складу середньої та вищої ланки в органах управління і структурах безпеки. Також важливим завданням стало формування стабільної системи військового управління на оперативному та стратегічному рівнях, а також організація тренувальних програм в Іраку за участю національних інструкторів [39].

1 вересня 1999 року Україна розпочала участь в операції зі створення стабілізаційних сил у Косово. Польсько-український миротворчий батальйон «УкрПолбат», який прибув до Косово, увійшов до складу угруповання «Схід» сил KFOR. Упродовж двадцяти років чисельність українського миротворчого підрозділу в Косово поступово скоротилася на 123 військовослужбовців та 36 одиниць техніки, які були повернуті в Україну.

У 1999 році було підписано Указ Президента «Про направлення миротворчого контингенту для участі в операції з підтримання миру в Косово, Союзна Республіка Югославія», який набув чинності після ухвалення відповідного закону [5]. У відповідь на ці події НАТО провело 78-денну повітряну кампанію проти югославських військ. Після цього, 10 червня 1999 року, Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію №1244, яка санкціонувала розгортання міжнародної цивільної та безпекової присутності в Косово. Вже 12 червня перші підрозділи KFOR увійшли на територію Косово. Основними

завданнями KFOR є забезпечення безпечного середовища, гарантування свободи пересування для всіх громадян, незалежно від їх етнічного походження, а також підтримка стабільності та демократичного розвитку регіону. Місія також тісно співпрацює з місцевими органами влади та іншими міжнародними організаціями для сприяння відновленню та розвитку Косово [13].

На той час Україна представлена в місії KFOR окремим спеціальним батальйоном, який входить до складу спільного українсько-польського миротворчого контингенту. Підрозділ виконує важливі завдання, серед яких контроль за пересуванням населення, недопущення перевезення зброї, вибухових матеріалів і наркотичних засобів, забезпечення охорони культових споруд, а також супровід гуманітарних конвоїв та місцевого населення.

На підтримку діяльності Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) під проводом НАТО в Афганістані, Україна дала дозвіл на проліт над її територією і транзит предметів постачання для військ, дислокованих на території Афганістану. Також Україна надсилала медичний персонал для роботи у складі груп з відбудови провінцій в Афганістані й інструкторів до складу Навчальної місії НАТО в Афганістані. Після завершення діяльності МССБ наприкінці 2014 року Україна долучилася і нині бере участь у місії НАТО, що дістала назву «Рішуча підтримка» і має на меті забезпечити навчання й надання консультативної і практичної допомоги афганським силам безпеки.

Як ми вже зазначали, українські військові брали участь і в інших операціях, зокрема, в морських операціях НАТО «Океанський щит» та «Активні зусилля».

Антитерористична операція НАТО «Активні зусилля» розпочалася 26 жовтня 2001 року у відповідь на терористичні атаки в США. Її проведення в акваторії Середземного моря було спрямоване на запобігання переміщенню терористів та зброї масового знищення. Одночасно операція мала на меті посилення загальної безпеки морських перевезень. Це була одна з перших

військово-морських операцій НАТО, реалізованих згідно зі статтею 5 Північноатлантичного договору, яка передбачає спільну оборону, та перша в історії операція Альянсу, що проводилася в рамках положень договору в повному обсязі.

Україна брала участь в операції НАТО «Активні зусилля» після того, як Національний контактний пункт Військово-Морських Сил Збройних Сил України в Одесі досяг повної операційної готовності. Участь полягала в моніторингу надводної ситуації в Чорному морі та в обміні відповідною інформацією зі штабом операції – Командуванням Військово-морських сил НАТО в Нортвуді [5].

Також ми зазначали про військово-морську операцію «Океанський щит», яку Альянс розпочав за рішенням Північноатлантичної ради НАТО, 17 серпня 2009 року, що була спрямована на боротьбу з піратством. Термін її дії було продовжено до 2014 року. Основною метою операції стало усунення загроз міжнародній безпеці, зокрема протидія піратству в регіоні Африканського Рогу, Аденської затоки та поблизу узбережжя Сомалі. Згідно з Щорічним звітом Генерального секретаря НАТО Андерса Фога Расмуссена за 2012 рік, оприлюдненим 31 січня 2013 року, спільні дії військових сил дозволили не лише забезпечити безперебійну доставку гуманітарної допомоги до Сомалі, а й суттєво покращити безпеку важливих міжнародних морських шляхів, що є критично важливим, адже приблизно 90% світової торгівлі здійснюється морським транспортом [38].

Таким чином, з військової точки зору участь Військово-Морських Сил Збройних Сил України у морських операціях з протидії піратству стала винятковою нагодою для підвищення рівня підготовки українських підрозділів до виконання завдань у віддалених морських регіонах у тісній співпраці з флотами інших держав. Поглиблена взаємодія України з НАТО не лише сприяла зміцненню двосторонніх відносин, а й розширила їх змістовне наповнення, зменшивши акцент на концепції виключно «прагматичного партнерства».

У 2018 році був прийнятий ключовий правовий акт під назвою «Про національну безпеку України», датований 21 червня 2018 року, який визначив основні принципи та постулати у галузі оборони та безпеки нашої країни [14]: верховенство права, законність, забезпечення демократичного порядку в країні; дотримання правил та принципів міжнародного права, розвиток оборонної сфери держави. Не менш важливим нормативно-правовим актом є «Стратегія Міжнародної миротворчої діяльності України», прийнята 15 червня 2009 року. Цей документ визначив ключові принципи та напрями діяльності України в міжнародних відносинах та став важливим етапом у формуванні юридичної бази, яка регулює зовнішні відносини країни. Згідно з цією стратегією, Україна має намір продовжувати активну участь у миротворчій діяльності та розширювати власні міжнародні зв'язки.

У межах цього дослідження доцільно також зазначити, що у відповідь на збройну агресію РФ Україна з 2014 року неодноразово зверталася до міжнародних організацій із проханням про введення миротворчого контингенту на свою територію [54]. Цьогоріч аналогічну ініціативу озвучив у своєму зверненні до НАТО віце-прем'єр-міністр Польщі та лідер правлячої партії «Право і справедливість» Ярослав Качинський [40]. Однак такі спроби залишилися безрезультатними через побоювання світових лідерів щодо можливої ескалації конфлікту. Як наслідок, Україна змушена самотійно звільняти свої землі ціною життя і героїзму власних воїнів. Водночас високий авторитет українців, зокрема здобутий завдяки участі у миротворчих операціях, став чинником, що сприяв формуванню та активній діяльності військових добровольців з різних країн у складі Інтернаціонального легіону територіальної оборони України [57].

У майбутньому Україна й надалі робитиме вагомий внесок у забезпечення миру та стабільності як у євроатлантичному просторі, так і за його межами, активно долучаючись до операцій та місій під егідою НАТО. Як і держави-члени Альянсу та країни-партнери, Україна отримує значні переваги від участі в партнерських програмах, оскільки вони відповідають як

національним, так і спільним інтересам. Політика НАТО продовжує бути спрямованою на підтримку незалежності та суверенітету України. Тісна співпраця України з НАТО є важливим чинником у реалізації її ключової стратегічної мети – інтеграції до європейської спільноти [28]. Участь Збройних сил України в миротворчих операціях Альянсу сприяє досягненню цієї мети, водночас зміцнюючи стабільність і безпеку на європейському континенті.

Активна участь України в міжнародних миротворчих місіях приносить їй значні переваги. Найважливішим здобутком у цій сфері є зміцнення міжнародного авторитету та позитивного іміджу держави. Це відкриває можливості для підготовки підрозділів та спеціалістів Збройних сил України в межах міжнародних навчальних програм. Завдяки цьому Україна може обґрунтовано розраховувати на подальшу участь у процесах післявоєнного відновлення країн, де її миротворчі контингенти допомагають врегулювати військово-політичні конфлікти. Крім того, така діяльність надає безцінного практичного досвіду українським політичним і військовим експертам, командирам та іншим фахівцям, допомагаючи їм краще прогнозувати ситуацію, приймати стратегічно виважені рішення і бути готовими до можливих несподіваних викликів та загострень.

Можемо зробити висновок, що залучення Збройних Сил України до міжнародних миротворчих місій виступає важливим елементом реалізації зовнішньополітичної стратегії держави, спрямованої на забезпечення міжнародної та регіональної стабільності, поглиблення взаємодії з євроатлантичними структурами безпеки та зміцнення позицій України як надійного партнера світової спільноти. Досвід, набутий у миротворчих операціях, дозволив Україні і зміцнити власний авторитет на міжнародній арені, і й отримати практичні знання, необхідні для реформування національних Збройних Сил відповідно до стандартів НАТО. Також участь у миротворчих місіях НАТО принесла вагомий внесок України у забезпечення миру в регіонах, які постраждали від збройних конфліктів: Боснія і

Герцеговина, Косово, Ірак, Афганістан, а також у межах морських антитерористичних операцій, таких як «Активні зусилля» та «Океанський щит». Українські підрозділи виконували завдання з підтримання порядку, супроводу гуманітарних конвоїв, розмінування та запобігання нелегальному обігу зброї, ще й безпосередньо сприяли процесам післяконфліктного відновлення.

Водночас активна участь у миротворчих операціях надала змогу українським військовим отримати цінний бойовий та організаційний досвід, що сприяє підвищенню рівня їхньої професійної підготовки та адаптації до стандартів НАТО. Це стало особливо актуальним у контексті збройної агресії російської федерації проти України, де миротворчий досвід став основою формування нової, професійної та мобільної армії євроатлантичного типу.

Правове регулювання участі України в міжнародних операціях поступово вдосконалюється, що дозволяє забезпечити ефективну взаємодію з міжнародними структурами та уникнути правових колізій. Важливим кроком у цьому напрямку стало ухвалення низки законодавчих та нормативно-правових актів, зокрема Стратегії міжнародної миротворчої діяльності України та Закону «Про національну безпеку України» [14].

Попри значні досягнення, Україна й надалі потребує чіткого врегулювання процедури прийняття рішень щодо форм і ступеня участі в миротворчих операціях, узгодження між гілками влади, уточнення завдань і обмежень для українських контингентів, що дозволить забезпечити максимальну ефективність і відповідність міжнародним стандартам.

У майбутньому активна участь України в міжнародних миротворчих операціях залишатиметься пріоритетною, оскільки вона є запорукою послідовного просування національних інтересів, формування сприятливого іміджу держави, зміцнення її позицій у системі міжнародної безпеки, а також важливим внеском у забезпечення миру і стабільності на глобальному рівні.

2.3. Курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО

Україна активно розвиває співпрацю з НАТО як на політичному, так і на військовому рівнях, прагнучи відповідати стандартам та цілям Альянсу. Партнерські відносини включають участь у Програмі «Партнерство заради миру», яка сприяє зміцненню військово-технічної та стратегічної сумісності. Українські військові брали участь у миротворчих операціях НАТО, а з 2014 року країна отримує підтримку у зв'язку з війною на Донбасі та анексією Криму.

Подальший розвиток співпраці привів до статусу України як «країни-партнера» та «країни-аспіранта», що дозволило ще більше інтегруватися до структур Альянсу. Реформи в оборонному секторі України спрямовані на досягнення стандартів НАТО і підвищення бойових спроможностей.

Спільно Україна та НАТО протидіють тероризму, кібератакам та гібридним загрозам, зокрема агресії РФ в умовах повномасштабної війни. Альянс значно активізував надання військової та гуманітарної допомоги, допомагає Україні у ліквідації наслідків ракетних ударів.

Війна в Україні стимулювала інтенсивніший діалог щодо членства в НАТО та безпекових гарантій. Підтримка країн-членів Альянсу військовою допомогою стала ключовою для української обороноздатності, а НАТО розглядається як основа майбутньої системи безпеки України. При цьому, центральним елементом взаємодії залишаються зустрічі у форматі «Ramstein», де ухвалюються рішення про пакети військової підтримки для України [43; 45; 51; 55].

У сучасних геополітичних умовах НАТО стикається з численними викликами та загрозами під час реалізації своєї глобальної стратегії безпеки. Російська агресія сьогодні становить найбільшу загрозу для НАТО та його партнерів у регіоні Східного партнерства. Росія продовжує посилювати

військову присутність у прикордонних зонах із країнами Східної Європи та Балтії, створюючи небезпеку для їхньої суверенності та територіальної цілісності. Серйозною проблемою залишаються також кібератаки, спрямовані проти країн-членів Альянсу та його партнерів. Додатковим викликом стала енергетична залежність від росії, що загострилася через ракетні удари по енергетичній інфраструктурі України, спричинивши енергетичну кризу в європейських країнах НАТО. Однією з найсерйозніших загроз залишається використання росією сили та шантажу ядерною зброєю щодо країн-членів Альянсу [25].

Ефективне виконання Альянсом своїх завдань можливе лише за умови наявності відповідних інструментів і достатнього потенціалу. Це, у свою чергу, вимагає належного рівня фінансування оборонної сфери, причому всі 32 держави-члени мають робити справедливий внесок у забезпечення спільної безпеки.

На саміті НАТО в Уельсі у 2014 році глави держав і урядів країн-членів Альянсу ухвалили Зобов'язання щодо оборонних інвестицій. Цей документ передбачає, що держави-члени, які ще не досягли погодженого в НАТО рівня фінансування, повинні забезпечити витрати на оборону в обсязі щонайменше 2% від національного валового внутрішнього продукту (ВВП). Учасники саміту також домовилися припинити тенденцію до скорочення оборонних бюджетів, поступово нарощувати видатки і прагнути до досягнення цільового показника протягом десятиліття [39].

У 2017 році тенденція до зростання оборонних витрат серед країн-членів НАТО зберігалася. Європейські держави та Канада збільшили свої оборонні бюджети майже на 5%. Значна частина країн Альянсу впровадила національні плани, спрямовані на досягнення орієнтиру у 2% ВВП на оборону до 2024 року, і демонструвала поступ у цьому напрямі. Зокрема, впродовж 2016–2017 років оборонні витрати європейських країн-членів НАТО та Канади зросли на 4,87% у реальному вимірі. Сумарне додаткове зростання оборонних витрат за

період з 2015 по 2017 рік становило приблизно 46 мільярдів доларів США порівняно з рівнем 2014 року [14].

У 2017 році Сполучені Штати Америки, на частку яких припадало 51,1% сукупного ВВП усіх держав-членів НАТО, забезпечували 71,7% усіх оборонних видатків Альянсу. Попри це, зростання оборонного фінансування з боку європейських союзників і Канади сприяло частковому відновленню балансу у розподілі фінансового навантаження між країнами НАТО.

На Заході вважають, що поглиблення відносин України з НАТО може ще більше ускладнити вже напружені відносини з росією. Водночас у Вашингтоні добре усвідомлюють, що Україна є важливим чинником впливу на росію, не менш значущим, ніж фінансова підтримка з боку США. Гіпотетичне приєднання України до військового союзу з росією кардинально змінило б ситуацію в Європі. Це призвело б до суттєвого збільшення навантаження на НАТО, оскільки загострення конфлікту з росією потребувало б значної присутності сил Альянсу в регіоні. Тому США залишаються відданими підтримці незалежності України, вбачаючи в ній ключовий елемент стабільності та безпеки на європейському континенті [53].

Усвідомлення складної ситуації, в якій опинилася Україна, а також спільних інтересів із НАТО, надало процесу їх зближення поступового, еволюційного характеру. Головна мета цього процесу – формування особливих партнерських відносин, що дозволять Україні повноцінно долучитися до створення нової архітектури європейської безпеки. Перспектива відносин із НАТО, як із союзником, пов'язана з трансформацією Альянсу у більш відкриту та інтегровану структуру загальноєвропейської системи безпеки. Якщо така трансформація сприятиме зміцненню стабільності в Європі, то приєднання України, яка прагне стати частиною цієї системи колективної безпеки, виглядає логічним і природним кроком.

Україна офіційно задекларувала свій намір стати членом НАТО у майбутньому, проте для цього потрібен час [36]. Альянс має завершити процес адаптації до нових реалій співробітництва, а Україна повинна

подолати власні внутрішні виклики: зокрема, економічну неготовність до вступу, удосконалити систему цивільного контролю над збройними силами відповідно до західних стандартів, а також врахувати можливі внутрішні політичні суперечності через різні геополітичні орієнтири в регіонах країни.

Як раніше було зазначено, на сьогоднішній день національна модель забезпечення національної безпеки України недостатньо сформована та не відноситься до жодної моделі безпеки у чистому вигляді. Наразі найбільш вдалою для України є формування національної безпеки за колективною моделлю в рамках Європейського Союзу та НАТО. Ця модель найбільш відповідає життєво необхідним інтересам України, допоможе вирішити достатньо важливі проблеми у політичній, військовій, соціальній та економічній сфері, мінімізує виклики у безпековій сфері. Держава відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки в адміністративно-правовій сфері. Вона реалізує свої завдання із захисту національних інтересів через діяльність законодавчої, виконавчої та судової влади як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях [51].

Держава формує та підтримує організаційно-правові умови, необхідні для вирішення проблем, що вимагають об'єднаних зусиль усього суспільства, включаючи тих, хто працює у сфері матеріального виробництва, духовного та соціального розвитку. Насамперед країна має усвідомити власні національні інтереси, визначити їх співвідношення та взаємозалежність з інтересами інших народів світової спільноти, а також здійснити всі необхідні кроки для їх ефективного втілення [41, с.27].

Основним нормативно-правовим документом, що регламентує проведення політики національної безпеки, виступає Конституція України. Вона закладає ключові принципи та окреслює основні завдання у сфері забезпечення національної безпеки. Зокрема, стаття 17 Конституції України визначає, що захист державного суверенітету та територіальної цілісності, а також гарантування економічної та інформаційної безпеки України належать

до найважливіших функцій держави та є спільною справою всього Українського народу [4, с.18].

Стратегія національної безпеки України є основним документом, що визначає напрями розвитку держави в аспекті її безпеки та формує основу для ухвалення рішень у різних сферах з метою забезпечення стійкості та стабільності України як національної держави. Вона виконує важливу функцію у формуванні завдань, пріоритетів і механізмів реалізації національних інтересів України в сфері безпеки.

Вагому роль у системі забезпечення національної безпеки відіграє Президент України, який має повноваження призначати керівників правоохоронних та військових структур. Президент очолює Раду національної безпеки і оборони України (РНБО), виступає ініціатором та координатором політики національної безпеки, контролює її реалізацію, спрямовуючи роботу РНБО [55].

Також Основними об'єктами національної безпеки України виступають громадяни держави, їхні права та свободи, духовні й матеріальні надбання суспільства, конституційний лад, державний суверенітет і територіальна цілісність. Поняття національного інтересу має системний характер. З одного боку, воно слугує основою для визначення стратегічних цілей, напрямів державної політики та діяльності органів влади в межах політичної системи. З іншого боку, зміст національних інтересів розкривається через процес розвитку держави та суспільства, який формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. У цьому процесі беруть активну участь усі інститути, органи влади та громадяни країни.

Кінець XX століття став періодом глибоких змін у сфері міжнародних відносин. Найяскравішим зрушенням було перетворення біполярної системи світу на багатополюсну. Розпад Радянського Союзу як одного з ключових центрів сили, сприяв масштабним суспільно-політичним трансформаціям у Європі.

Більшість країн, які раніше перебували під комуністичним впливом, обрали курс на демократизацію, запровадження ринкових механізмів і поступову інтеграцію в євроатлантичні структури. Їхня внутрішня політика була спрямована на подолання економічної відсталості, формування демократичних цінностей, забезпечення прав і свобод людини та становлення громадянського суспільства.

А що стосується зовнішньополітичного вектору, відбувся відхід від домінуючого раніше центру сили, представленого комуністичним блоком. Посткомуністичні держави активно долучилися до глобалізаційних процесів, приймаючи європейські цінності, як основу свого розвитку. Важливою складовою цього курсу стало посилення співпраці у сфері безпеки, що включало прагнення до інтеграції у військові структури та наміри вступу до НАТО [51].

Від самого початку незалежності українське керівництво давало зрозуміти про наміри інтегруватися до європейської спільноти. Європейський вибір України на початковому етапі сприймався радше як проросійський, ніж як прозахідний. До 2 липня 1993 року офіційних заяв про приєднання до конкретних європейських політичних чи економічних об'єднань не було, оскільки Україна залишалася значною мірою залежною від російських енергетичних ресурсів. Це породжувало твердження, що країна не має чітко визначеної геостратегії, а її зовнішньополітичний курс зводиться до багатовекторності.

У наступному десятилітті в українській зовнішній політиці чітко окреслилися три основні напрями:

1. розвиток двосторонніх міждержавних відносин;
2. інтеграція до європейських і євроатлантичних структур;
3. активна участь у багатосторонній дипломатії.

Протягом тривалого часу Україна, на жаль, не мала чітко визначеної геополітичної стратегії. Водночас її розробка є вкрай важливою умовою для функціонування України як суверенної держави та повноцінного суб'єкта

міжнародних відносин. Це цілком узгоджується з геополітичним потенціалом України як європейської країни. Основою для формування такої стратегії має стати чітке визначення ключових цінностей, внутрішніх і зовнішніх пріоритетів розвитку, створення власної системи координат і вироблення власної геополітичної картини світу [14].

Рис. 2.1. Три основні етапи зовнішньої політики України

Складено автором за матеріалами: [58]

У 1991 році, під час Римського саміту, НАТО представила Стратегічну концепцію, яка окреслила спільні підходи до забезпечення безпеки, ґрунтуючись на принципах діалогу, співпраці та збереженні можливостей колективної оборони. Альянс прагнув розширення сфери свого впливу, встановлення діалогу та співпраці, а також розвитку широких контактів і партнерських відносин для забезпечення колективної оборони, зміцнення стабільності та гарантування безпеки на європейському континенті.

У цей історичний період Україна опинилася в надзвичайно складних умовах. Здобувши незалежність, вона мала визначитися за якими напрямками будувати відносини із країнами колишнього Радянського Союзу та з державами Європи. Ситуацію ускладнювала постійна зацікавленість Москви, яка прагнула зберегти Україну під своїм впливом, намагаючись відродити імперський союз. Пропаганда мала великий вплив відносини між Україною та НАТО, яка активно створювалися та нав'язувалися північним сусідом і прибічниками «руського мира» в Україні. Вони навмисне демонстрували

НАТО як агресивний, загарбницький і руйнівний блок. Російське керівництво сприймало прагнення України до євроатлантичного партнерства як безпосередню загрозу своїм інтересам. Така позиція суттєво позначилася на формуванні зовнішньополітичного курсу України, особливо щодо інтеграції до євроатлантичних структур, що в подальшому мало значні наслідки.

Україна пройшла еволюційний шлях від політики позаблоковості та багатовекторного підходу у зовнішніх відносинах до чіткого курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. На початковому етапі незалежності, державі було складно позбутися впливу російської федерації, яка залишалася ключовим стратегічним партнером. Москва не могла допустити інтеграції України до НАТО, що призвело б до появи спільного кордону між нею та Альянсом. У таких умовах Україна змушена була балансувати між Сходом і Заходом: з одного боку шукати шляхи співпраці з НАТО, а з іншого – прагнути зберегти територіальну цілісність і державну незалежність. Тому позаблоковість і багатовекторність зовнішньої політики України на початку її державного становлення можна вважати вимушеною і обґрунтованою стратегією [37].

Проте Україна активно шукала шляхи гарантування власної безпеки та зайняла виважену позицію щодо можливого майбутнього приєднання до європейської системи колективної безпеки. Хоча вже з 1992 року було започатковано активні контакти з НАТО, у Воєнній доктрині України від 19 жовтня 1993 року було офіційно закріплено статус позаблоковості. У документі зазначалося: «Україна виступає за створення всеохоплюючих систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і вважає участь у них важливим компонентом своєї національної безпеки. Дотримуючись позаблокового статусу, Україна сприяє створенню надійних міжнародних механізмів та загальноєвропейської структури безпеки на двосторонньому, регіональному і глобальному рівнях з метою зміцнення довір'я і партнерства на основі принципів взаєморозуміння і відкритості у воєнно-політичній діяльності» [10].

Євроатлантична інтеграція України була поставлена на паузу через політичний курс уряду, який у 2006 році очолив Віктор Янукович і який орієнтувався на відновлення тісніших зв'язків із росією. Під час візиту до Брюсселя того ж року Янукович відмовився від участі України в Плані дій щодо набуття членства в НАТО. Водночас Росія вдалася до відвертих погроз у відповідь на можливі прагнення України вступити до Альянсу. Так, міністр оборони РФ Сергій Іванов під час свого візиту до Києва в грудні 2006 року заявив, що приєднання України до НАТО матиме «негативні наслідки» для двосторонніх відносин.

Агресивна політика Віктора Януковича призвела до його втечі з України. Проте його попередні кроки надали росії додаткові важелі впливу на Україну, що врешті-решт спричинило окупацію Криму та розв'язання війни на сході країни [39].

Росія розглядала Україну як потенційного учасника Митного союзу або Євразійського економічного союзу, який вона намагалася сформувати як альтернативу євроінтеграції пострадянських держав. Такий вектор зовнішньої політики мав негативні наслідки для України, зокрема – втрату шансів на отримання надійних гарантій незалежності та безпеки. Проголошення позаблокового статусу України і стратегічне зближення з Москвою в період президентства Віктора Януковича суттєво підірвали засади національної безпеки держави. Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало підписання у 2010 році так званої Харківської угоди між Президентом України В. Януковичем та Президентом Російської Федерації Д. Медведєвим. Згідно з цією угодою, термін перебування Чорноморського флоту Росії в Криму було продовжено до 2042 року в обмін на зниження ціни на російський природний газ [36].

З приходом до влади Петра Порошенка зовнішньополітичний курс України зазнав кардинальних змін. Основними пріоритетами стали європейська інтеграція та активне зближення з НАТО. Порошенко активно просував реформи, спрямовані на відповідність євроатлантичним стандартам.

Водночас його політична кар'єра не була позбавлена суперечностей: критику викликали ймовірні бізнес-зв'язки та економічні інтереси, що залишалися пов'язаними з Росією, що ставило під сумнів повну незалежність від впливу північного сусіда [29].

У червні 2021 року в Брюсселі відбувся саміт держав-членів НАТО, за підсумками якого було оприлюднено підсумкове Комюніке. У цьому документі, окрім підтвердження відданості гарантіям безпеки, свободи та демократичних цінностей для країн-членів, було чітко окреслено позицію щодо деструктивної поведінки Російської Федерації. Зокрема, дії Росії були засуджені як такі, що суперечать принципам міжнародного права, створюють загрозу безпеці та потребують ефективного стримування.

Особливу увагу в Комюніке приділено Україні як одній із перших країн, яка зазнає впливу російської гібридної агресії, включаючи кібератаки, дезінформаційні кампанії та військовий тиск. У зв'язку з цим держави-члени НАТО підтвердили свою незмінну підтримку територіальної цілісності та суверенітету України в межах міжнародно-визнаних кордонів.

Альянс закликав Росію вивести свої війська з територій трьох країн, де вони розміщені без згоди урядів цих держав, а також наголосив на невизнанні незаконної анексії Криму та засудженні тимчасової окупації півострова. У документі також містився заклик до припинення порушень прав людини в окупованих регіонах та запевнення у подальшому посиленні підтримки України з боку НАТО [47].

Загострення ситуації настало у лютому 2022 року, коли 24 лютого Російська Федерація розпочала повномасштабне збройне вторгнення проти суверенної демократичної держави – України. Цей акт агресії став безпрецедентним викликом для системи європейської безпеки та найбільшою загрозою стабільності на континенті з часів Другої світової війни. Від здатності колективного Заходу надати Україні належну підтримку, захистити демократичні цінності та сприяти відновленню міжнародного правопорядку

значною мірою залежить подальша архітектура європейської й глобальної безпеки.

В умовах повномасштабної війни Україна покладає великі сподівання на підтримку з боку НАТО. Як сам Альянс, так і окремі держави-члени надають Україні різноманітну допомогу – військову, технічну, гуманітарну та політичну. Водночас, попри вдячність за вже надану підтримку, українське суспільство об'єктивно потребує більш масштабної та оперативної допомоги.

Однак, як зауважує дослідник І. Тодоров, у березні – квітні 2022 року внаслідок некомпетентних або непродуманих заяв окремих представників української влади у суспільстві сформувалися завищені очікування щодо рівня і характеру допомоги з боку НАТО. Це спричинило певне розчарування та загрожувало послабленням позитивного сприйняття Альянсу серед громадян. У вітчизняному та європейському медіапросторі почали активно поширюватися наративи, що підкреслювали обмеженість дій НАТО – зокрема, нездатність запровадити безпольотну зону над Україною чи направити військові контингенти на її територію. Хоча офіційна позиція Альянсу, згідно з якою Україна не є членом НАТО і тому не підпадає під дію Північноатлантичного договору, має юридичне обґрунтування, вона викликала нерозуміння у частини українського суспільства [28].

Поширення подібних інформаційних наративів негативно впливає на перспективи євроатлантичної інтеграції України, формуючи викривлене уявлення як у середині країни, так і за її межами щодо суті співпраці з НАТО. Це, у свою чергу, може послабити міжнародну підтримку та зашкодити формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Незважаючи на ці виклики, курс на набуття членства в НАТО має залишатися незмінним стратегічним пріоритетом зовнішньої політики України. Для досягнення цієї мети держава повинна продовжувати послідовне виконання зобов'язань перед Альянсом та впровадження реформ відповідно до стандартів НАТО. Мається на увазі насамперед про глибокі перетворення у політичній та економічній сферах, ефективну боротьбу з

корупцією, а також комплексну трансформацію сектору безпеки й оборони у відповідності до демократичних принципів і цінностей західного світу.

ВИСНОВОК

Отже, за результатом дослідження еволюції та сучасного стану відносини Україна – НАТО можна зробити такі висновки:

1. У процесі дослідження джерельної та наукової бази роботи було встановлено, що аналіз еволюції та сучасного стану відносин між Україною та НАТО ґрунтується на широкому спектрі джерел – від офіційних документів міжнародного та національного рівня до глибоких наукових і аналітичних праць. Серед ключових нормативно-правових актів – Конституція України, Закон «Про національну безпеку», Воєнна доктрина, стратегічні документи, а також міжнародні угоди з НАТО. Особливе значення мають аналітичні матеріали та звіти українських і міжнародних дослідницьких центрів, які дозволяють оцінити реальний стан співпраці та визначити перспективи подальшої євроатлантичної інтеграції України. Використання багатовекторного підходу забезпечило комплексність і глибину дослідження, дозволивши виявити закономірності розвитку партнерства та сформуванню обґрунтовану оцінку його динаміки.

2. Вивчено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Зокрема, було розглянуто концепції ««Північноатлантичний альянс (НАТО)», «Євроатлантична інтеграція України», «Стратегічне партнерство», «Міжнародна безпека» та «Членство в НАТО», «Геополітика», «План дій щодо членства (ПДЧ)», «Національна безпека України», які створюють теоретичну основу для розуміння цілей і механізмів співпраці між Україною та Альянсом. Визначення цих понять дало змогу сформуванню чітке теоретичне поле для дослідження, окреслити логіку процесів, що відбуваються у сфері міжнародних відносин та безпеки, а також дати належну оцінку ролі України у регіональних і глобальних процесах. Особливе значення у цьому контексті має поняття «Євроатлантична інтеграція України», яке відображає стратегічний вибір України щодо наближення до західних безпекових структур.

3. Описано становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991–2004 рр. Цей період охоплює ключові етапи формування стратегічного партнерства між Україною та Альянсом – від декларативних ініціатив до створення інституційної основи співпраці. З перших років незалежності Україна демонструвала зацікавленість у залученні до євроатлантичної системи колективної безпеки як гарантії стабільності та незалежності. Було укладено важливі документи, зокрема Хартію про особливе партнерство (1997), започатковано Комісію Україна–НАТО, а також розпочато участь у програмі «Партнерство заради миру» (1994), що надала практичний вимір співпраці у військовій та політичній сферах. Розвиток взаємодії здійснювався поетапно: на першому етапі створювалася правова та інституційна база, на другому – відбулося розширення форм співпраці, а на третьому – Україна заявила про стратегічні цілі євроатлантичної інтеграції, зокрема через запровадження Плану дій Україна–НАТО (2002).

4. Охарактеризовано етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004–2025 рр., які демонструють складний, але поступовий рух України до євроатлантичної інтеграції. Цей період охоплює чергування зближення з Альянсом і тимчасові відступи, зумовлені внутрішньополітичними змінами, зовнішнім тиском і безпековими загрозами. Після Помаранчевої революції активізувалися контакти з НАТО, але політика позаблоковості, впроваджена під час президентства В. Януковича, уповільнила інтеграційні процеси. Події 2014 року – Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі – стали точкою неповернення: Україна чітко зафіксувала курс на вступ до НАТО як пріоритет зовнішньої політики. У подальші роки співпраця з Альянсом набуває практичного змісту – здійснюється реформування сектору безпеки, адаптація до стандартів НАТО, розширюється політична та військова підтримка. У 2020 році в новій Стратегії національної безпеки підтверджено прагнення до членства, а у 2022 році повномасштабна агресія Росії лише зміцнила суспільну підтримку євроатлантичного вибору.

5. Проаналізовано участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу як важливу складову зовнішньополітичної та безпекової стратегії держави. Залучення Збройних Сил України до таких операцій сприяло зміцненню міжнародного іміджу країни, набуттю практичного досвіду, адаптації до стандартів Альянсу та розширенню двосторонніх відносин із країнами-партнерами. Україна брала участь у ключових місіях НАТО – у Боснії і Герцеговині, Косово, Іраку, Афганістані, а також у морських операціях «Активні зусилля» та «Океанський щит». Участь у миротворчих ініціативах дозволила українським підрозділам набутти важливого організаційного та бойового досвіду, що особливо актуально в умовах сучасної агресії з боку Російської Федерації. Таким чином, миротворча діяльність стала ефективним інструментом посилення міжнародних позицій України, розвитку Збройних Сил і практичного втілення курсу на євроатлантичну інтеграцію.

6. Висвітлено курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці Україна з НАТО. Процес інтеграції супроводжується низкою важливих реформ і практичних кроків, які спрямовані на адаптацію української оборонної системи до стандартів Альянсу. Наприклад, зусилля щодо модернізації Збройних сил України включають впровадження системи сумісності з НАТО, що проявляється у спільних військових навчаннях, таких як «Sea Breeze» та «Rapid Trident». Зокрема, реформи в оборонній сфері охоплюють стандартизацію озброєння, впровадження нових тактичних доктрин і розвиток спроможностей з протидії гібридним загрозам, що є відповіддю на агресію Росії. Такі заходи, як створення Оперативного командування «Південь» та «Схід» із тісною координацією з НАТО, демонструють прагнення України підвищити свою обороноздатність і інтегруватися в євроатлантичну систему безпеки. Євроатлантична інтеграція залишається пріоритетом української зовнішньої та безпекової політики, а її успіх значною мірою залежить від комплексного підходу, який включає політичну, військову та соціальну складові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація Бухарестського саміту. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/ennfzw> (дата звернення: 02.05.2025)
2. Декларація Уельського саміту видана главами держав та урядів, які брали участь у засіданні Північноатлантичної ради в Уельсі. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/egchjm> (дата звернення: 02.05.2025)
3. Заява міністрів закордонних справ країн НАТО. Бухарест, 29 – 30 листопада 2022 року. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/sdozka> (дата звернення: 03.05.2025)
4. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р.. Харків : Фоліо, 2004. 48 с.
5. Незалежна і суверенна Україна є ключем до євроатлантичної безпеки. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/tibqaz> (дата звернення: 04.04.2025)
6. Перепелиця Г. Україна і НАТО: на роздоріжжі. *NATO Review*. 2007. Вип. 1 (№7). С. 11. URL: <https://surl.li/pogaix> (дата звернення: 02.05.2025).
7. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) : План НАТО від 24.04.1999. URL: <https://surl.li/rxhqkx> (дата звернення: 11.04.2025)
8. Політика «відкритих дверей» та План дій щодо членства в НАТО. *Україна - НАТО*. URL: <https://surl.li/bljyzd> (дата звернення: 22.04.2025)
9. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості : Закон України від 23.12.2014 № 35-VIII : станом на 8 лип. 2018 р. URL: <https://surl.lu/cjlmxx> (дата звернення: 22.04.2025)
10. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 15.06.2004 № 648/2004 : станом на 26 верес. 2015 р. URL: <https://surli.cc/njbskf> (дата звернення: 22.04.2025)

11. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://surl.lu/hrqbxu> (дата звернення: 25.04.2025)
12. Про Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО : Указ Президента України від 22.05.2006 № 429/2006 : станом на 19 квіт. 2010 р. URL: <https://surl.li/rgoptu> (дата звернення: 25.04.2025)
13. Про направлення миротворчого контингенту для участі України у міжнародній миротворчій операції в Косово, Союзна Республіка Югославія : Указ Президента України від 14.07.1999 № 852/99 : станом на 14 серп. 1999 р. URL: <https://surl.li/uubwhh> (дата звернення: 25.04.2025)
14. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://surl.li/agiylu> (дата звернення: 25.04.2025).
15. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV : станом на 8 лип. 2018 р. URL: <https://surl.li/zicyir> (дата звернення: 25.04.2025)
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://surl.lu/rpkrar> (дата звернення: 25.04.2025)
17. Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 24.04.2009 : станом на 19 черв. 2009 р. URL: <https://surl.lu/bvzagb> (дата звернення: 25.04.2025)
18. Про участь Українського контингенту в операції багатонаціональних Сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини : Постанова Каб. Міністрів України від 29.12.1995 № 1073. URL: <https://surl.li/djrlff> (дата звернення: 25.04.2025)
19. Що таке НАТО? Знайомство з Трансатлантичним альянсом. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/yzhoim> (дата звернення: 25.04.2025)

20. Що таке НАТО? *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surl.li/tepysz> (дата звернення: 25.04.2025)
21. Щорічний звіт Генерального секретаря НАТО 2017. *Організація Північноатлантичного Договору*. URL: <https://surli.cc/qgickm> (дата звернення: 25.04.2025).
22. NATO's response to Russia's invasion of Ukraine. *North Atlantic Treaty Organization*. 2023. URL: <https://surli.cc/vgtpdu> (дата звернення: 25.04.2025).
23. Press point with NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer and Yuriy Yekhanurov, Prime Minister of Ukraine. 07 Oct. 2005. *Online library of NATO*. URL: <https://surl.lu/zekftr> (дата звернення: 25.04.2025).
24. Ukraine-U.S. Charter on Strategic Partnership. (Хартія) *Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. URL: <https://surl.li/edbjwv> (дата звернення: 01.05.2025).
25. Андріянова Н. М. Трансформація НАТО: мета, етапи, напрями. *Гілея*. 2017. Вип. 124 (№ 9). С. 342–345.
26. Безпека в умовах гібридної війни: виклики для України. *Політика і суспільство*. URL: <https://surl.li/leeoqe> (дата звернення: 02.05.2025).
27. Білоус Т. Чому нам потрібні миротворці ООН на Донбасі. *Спільне*. 2022. URL: <https://surl.lu/qeulpd> (дата звернення: 02.05.2025).
28. Віднянський С., Горенко О., Мартинов А. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2004–2007). Київ : Інститут історії України НАН України, 2014. 394 с.
29. Гомонай В. Конституційно-правове забезпечення набуття Україною повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2020. № 4. С. 18–21.
30. Горбулін В. Взаємовідносини України – НАТО в контексті євроатлантичних інтеграційних процесів. *Нац. безпека і оборона*. 2003. № 7. С. 5–8.
31. Грицяк І. Створення, розширення та діяльність Північноатлантичного Альянсу (НАТО). *Вісник Нац. акад. держ. управління при Президентіві України*. 2009. № 3. С. 183–194.

32. Допомога НАТО Україні: стислий огляд. Київ: Фонд «Ініціатива з дослідження східноєвропейської безпеки». 2018.
33. Знак В. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. Вип. 3. 2022. С. 64–88.
34. Калашников А. Збройні Сили України – надійний учасник загальноєвропейської та світової безпеки. *Військо України*. 2003. Вип. 3 (№4). С. 14–15.
35. Концепція зовнішньої політики України: експертні рекомендації / ред.: Є. В. Габер, С. В. Корсунський, Г. В. Шелест. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2020. 107 с.
36. Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. Чернівці: Прут, 2008. 880 с.
37. Мельник О., Клименко, В. Нейтралітет у євроатлантичному вимірі: історія та сучасність. *Національна безпека та оборона*, 2012, Вип. 2 (№3). С. 38-44.
38. Місія НАТО: Україна збільшить кількість військових в Афганістані. *Ukrinform*. URL: <https://surl.lu/aldzxw> (дата звернення: 11.06.2025).
39. Нестерцова-Собакарь О. Поглиблення відносин стратегічного партнерства з організацією Північноатлантичного договору (НАТО) як пріоритетний напрямок захисту національних інтересів у сфері зовнішньополітичної діяльності. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 318–320.
40. Операції НАТО. Київ: Т-во "Знання" України, 2007. 24 с.
41. Палій О. Навіщо Україні НАТО? Київ: Дніпро, 2006. 144 с.
42. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива / За заг. ред. О.І. Соскіна; *Ин-т трансформації суспільства*. К.: Вид-во ІТС, 2007. 336 с.
43. Правові основи військового будівництва та військово-цивільних відносин: Збірник законодавчих актів з питань національної безпеки і

оборони / Ред. рада: Г.К. Крючков (голова), Б.П. Андресюк, В.П. Горбулін та ін. Київ: Парламентське вид-во, 2005. 832 с.

44. Рада скасувала позаблоковий статус України. *Дзеркало тижня. Mirror Weekly*. URL: <https://surl.lu/khrdov> (дата звернення: 11.06.2025).

45. Результати Мадридського саміту НАТО 29–30 червня. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://surl.li/vvllgm> (дата звернення: 22.04.2025)

46. Романько І. І. Історія України. Європейська та євроатлантична інтеграція України: історія, сучасний стан, перспективи : навчальний посібник. Кропивницький : ЛА НАУ, 2017. 272 с.

47. Сайт KFOR. URL: <http://www.kfor9.org/> (дата звернення: 23.04.2025)

48. Самоідентифікація українців різко зросла порівняно із серпнем минулого року. *Дзеркало недели. Mirror Weekly*. URL: <https://surl.lu/lvthns> (дата звернення: 22.04.2025)

49. Сурков О. Незавершена війна. Історія протистояння України з Росією в 2014–2015 роках. *КМ-Букс*, 2021. 480 с.

50. Телешун С., Ситник С., Рейтерович І. Публічна політика в Україні: генерація нових смислів управління в контексті світових викликів (досвід євроінтеграції). *Глобалізований світ : випробування людського буття Міжнародна науково-теоретична конференція : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Житомир, 6 жовт. 7 лют. 2023 р. Житомир, 2017. С. 12–18*

51. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник*. 2023. № 1–2 (27–28). С. 10–20.

52. Тодоров І. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти. Донецьк, 2006. 268 с.

53. Українські солдати опинилися в іракській пустелі. *Українська правда*. 2003. 11 серпня. URL: <https://surl.li/ujtklb> (дата звернення: 29.04.2025)

54. Щурін В. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА НАТО. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія:*

- Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34 (73), № 2. С. 14–20.
URL: <https://surl.li/ofgvob> (дата звернення: 25.04.2025)
55. Юрій Андрухович: як на гойдалці. *Deutsche Welle*. URL: <https://p.dw.com/p/1FSnv> (дата звернення: 11.06.2025).
56. Як приєднатися до Інтернаціонального легіону оборони України – алгоритм. *Ukrinform*. URL: <https://surl.lu/gdfuet> (дата звернення: 11.06.2025)
57. Abiew, F. K. Assessing Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Period: Sources of Consensus. *International Relations*, 1998. Vol. 14, no. 2. P. 61-90.
58. Brzezinski Z. What is to be done? Putin's aggression in Ukraine needs a response. *The Washington Post*. 2014. March 3. URL: <https://surl.li/kmlpjax> (дата звернення: 22.04.2025)
59. Murray S. Ukraine is not ready to join NATO or the EU. *Euronews*. 2025. March 6. URL: <https://surl.li/xbenve> (дата звернення: 23.04.2025)
60. Olchowski J. Ukraine and NATO – a turbulent relationship. *Instytut Europy Środkowej*. 2020. No. 225 (128/2020). 3 p. URL: <https://surl.li/kbgcya> (дата звернення: 21.04.2025)
61. Pacuła F. Four Challenges For NATO 2030. *Warsaw Institute*. 2023 URL: <https://surl.lu/eviyzw> (дата звернення: 21.04.2025)
62. Pifer S. NATO should talk accession with Ukraine. *Baltic Rim Economies*. 2024. Vol. 1. URL: <https://surl.lu/pueqlu> (дата звернення: 22.04.2025)
63. Zima A. NATO and the war in Ukraine: limited role but reinforced legitimacy?. *IRSEM*. 2023. August 24. P. 1-11. URL: <https://surl.li/lfmdpd> (дата звернення: 24.04.2025)

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну магістерську роботу студентки Козачок Дар'ї Михайлівни
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

на тему: «Відносини Україна – НАТО: еволюція та сучасний стан»

«03» червня 2025
м. Харків

Студентка Козачок Дар'ї Михайлівна підготувала кваліфікаційну бакалаврську роботу на тему «Відносини Україна – НАТО: еволюція та сучасний стан». Вона самостійно обрала тему. Робота складається з двох розділів. У першому розділі розглядаються історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження, у другому розділі проведено аналіз еволюції відносин України та НАТО.

Козачок Д.М. вивчила джерельну та наукову базу роботи, дослідила правові та інституційні засади розвитку відносин між Україною та Північноатлантичним альянсом, розглянула становлення та розвиток взаємодії України з НАТО в 1991– 2004 рр.. У другому розділі авторка описала етапи та особливості співпраці України з НАТО в 2004– 2025 рр., проаналізувала участь України у миротворчих місіях під егідою Північноатлантичного альянсу, охарактеризувала взаємодію між Україною та НАТО в забезпеченні національної та регіональної безпеки, висвітлила курс України на євроатлантичну інтеграцію та перспективи подальшої співпраці України з НАТО.

Зроблені висновки мають достатню обґрунтованість і достовірність, й одержані Козачок Д.М. особисто на базі вивчення та систематизації значного обсягу спеціальної наукової літератури, документів, а також власних досліджень. Робота супроводжується актуальним статистичним та графічним матеріалом. Крім того, в роботі наявна аналітична складова, що підвищує практичне значення виконаного дослідження.

Матеріал всіх розділів викладено у логічній послідовності. Робота виконувалася відповідно до плану та встановленого графіку. Зміст та оформлення роботи відповідає висунутим вимогам.

В процесі роботи над дипломною роботою Дар'єю Михайлівною графік не порушувався. Вона виявила себе відповідальною особистістю, що творчо мислить, швидко та вчасно реагує на всі зауваження керівника.

Вважаю, що дипломна робота може бути допущена до захисту в Державній екзаменаційній комісії, оскільки вона відповідає всім вимогам, що пред'являються до таких робіт.

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Михайло СІДОРОВ

Харківський національний
університет імені В.Н Каразіна,
м. Харків, м. Свободи, 6
«02» червня 2025 року

Екзаменаційній комісії
із захисту дипломних робіт
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу
студентки Козачок Дар'ї Михайлівни
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
на тему: «Відносини Україна – НАТО: еволюція та
сучасний стан»

Кваліфікаційна робота Козачок Дар'ї Михайлівни присвячена дослідженню еволюції та сучасного стану відносин між Україною та НАТО в контексті трансформації міжнародної безпекової архітектури. Робота вирізняється високим рівнем актуальності, оскільки стратегічне зближення України з Альянсом, особливо після російської агресії 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року, відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки та просуванні євроатлантичної інтеграції.

Авторка детально розглянула понятійно-категоріальний апарат, проаналізувала джерельну та наукову базу, дослідила правові й інституційні засади співпраці України з НАТО, а також історичні етапи її розвитку (1991–2004 рр.).

У другому розділі зосереджено увагу на еволюції відносин у 2004–2025 рр., зокрема на участі України в миротворчих місіях, взаємодії в забезпеченні регіональної безпеки та перспективах євроатлантичної інтеграції. Окрему цінність становить аналіз сучасного стану партнерства та його значення для національної безпеки України, що надає роботі практичного значення.

Робота має чітку структуру, логічну послідовність викладу, базується на сучасних аналітичних джерелах, зокрема офіційних документах НАТО, законодавчих актах України та наукових публікаціях. Авторка продемонструвала володіння методами історико-порівняльного, системного та аналітичного аналізу, сформулювавши самостійні висновки, підкріплені фактичним матеріалом.

Окремо варто відзначити наукове застосування понять «євроатлантична інтеграція», «колективна безпека», «миротворчі місії», що свідчить про

глибоке розуміння теоретичних основ міжнародних відносин. Таблиці та ілюстрації вдало доповнюють аналітичний зміст, а стиль викладу відповідає академічним стандартам.

Мета дипломної роботи досягнута. Авторка послідовно реалізувала поставлені дослідницькі завдання: від узагальнення теоретичних положень до комплексного аналізу еволюції відносин Україна – НАТО, що підтверджує логічну завершеність і обґрунтованість дослідження.

Недоліки роботи не є суттєвими й мають переважно технічний характер: подекуди трапляються надмірно складні речення та незначні стилістичні неточності, які можна виправити для підвищення зрозумілості тексту.

Проте ці побажання та зауваження не ставлять під сумнів загальну позитивну оцінку виконаної кваліфікаційної бакалаврської роботи, за умови успішного захисту. Кваліфікаційна робота за оформленням і змістом відповідає вимогам, що пред'являються до кваліфікаційних бакалаврських робіт, і може бути допущена до захисту в ЕК. За умови успішного захисту, робота заслуговує на оцінку добре, зокрема – 70 балів.

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент

кафедри міжнародних економічних відносин
та логістики

Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Роман КОВАЛЕНКО